

Tisdagen den 20 mars

Kl. 15.00

§ 1 Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

*Om språkunder-
visningen för in-
vandrarbarn*

§ 2 Om språkundervisningen för invandrarbarn

Statsministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att besvara Åke Gillströms (s) den 6 mars anmälda fråga, 1978/79:402, och anförde:

Herr talman! Åke Gillström har frågat mig om regeringens avsikter när det gäller finskspråkiga klasser (hemspråksklasser). Vidare har Åke Gillström frågat mig om regeringens ställningstagande till skolöverstyrelsens (SÖ) hemställan om ett generellt medgivande till de jämkningar i timplanerna på låg- och mellanstadiet som erfordras för att kommuner skall kunna anordna s. k. hemspråksklasser.

Frågan om invandrarundervisningen och enspråkiga klasser har riksdagen redan tagit ställning till vid sin behandling av propositionen om hemspråksundervisning för invandrarbarn. Kommunerna har frihet att välja hur hemspråksundervisningen skall organiseras och anordnas. I nyssnämnda proposition diskuteras olika modeller för hur hemspråksundervisningen kan organiseras. Enligt vad jag har inhämtat fanns i mars 1978 ca 300 enspråkiga klasser. I 146 fall har man vidare gått in för att till samma klass sammanföra barn med olika hemspråk, och i 96 fall har man s. k. sammansatta klasser i vilka den ena hälften av eleverna är svenska barn och den andra hälften är barn med gemensamt hemspråk.

Jag förutsätter att kommunerna organiserar hemspråksundervisningen i enlighet med uppdragna riktlinjer och att det sker på det sätt som bedöms bäst för invandrarbarnen utifrån de praktiska möjligheter som står till buds i kommunerna.

Jag utgår vidare från att SÖ i sitt pågående arbete med en handlingsplan för invandrarundervisningen tar till vara de erfarenheter som man erhåller av dessa olika undervisningsmetoder.

Utifrån hittills vunna erfarenheter har SÖ nyligen inkommit till regeringen med en begäran om generellt bemyndigande att göra jämkningar i timplanen för hemspråksklasser på låg- och mellanstadiet. Frågan bereds f. n. i regeringskansliet.

Åke Gillströms fråga har föranletts av ett referat från den presskonferens jag höll i Helsingfors i samband med ett officiellt besök i Finland. Referatet gav intrycket att jag inte anslöt mig till de här angivna riktlinjerna för hemspråksundervisningen. Referatet byggde på ett missförstånd som jag nu, tack vare Åke Gillströms fråga, fått tillfälle att lägga till rätta också inför riksdagen.

Tisdagen den
20 mars 1979

Om språkundervisningen för invandrarbarn

ÅKE GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för svaret.

Det är mycket viktigt att de finska invandrarna och kommunerna har fått ett besked efter de förvirrade uppgifter som lämnades i massmedia efter uttalandet i Helsingfors. Det är naturligtvis inte alltid så lätt att i sak behärska alla frågor, och därför blir ibland det dunkelt tänkta också det dunkelt sagda.

Det är viktigt i den här frågan att poängtera de forskningsresultat som nåtts. Jag vill därför säga några ord om en undersökning som pågått under sex år i finska klasser i Södertälje, som är mycket intressant.

Man har utgått från två viktiga behov hos barnen: trygghet och upplevelse av framgång. Om ett barn upplever framgång i skolarbetet blir skolan det ställe där man tycker att det är roligt att vara aktiv, och då är man också villig att lära sig någonting. Men om barnet får lida nederlag då och då i den språkliga kommunikationen, genom svårigheter att förstå kamraters och lärares språk, så drar sig barnet tillbaka, då drabbas barnets självförtroende av nederlag och därmed får den språkliga utvecklingen också en knäpp. De här finska klasserna har varit ett sätt att göra risken för sådana nederlag så liten som möjligt.

Barnen undervisades först enbart på finska. De fick uppleva att mammas och pappas språk hemma är ett språk värt att tala också i skolan, och då höjdes föräldrarnas prestige i barnens ögon. I början av fjärde årskursen började så småningom undervisningen både i och på svenska, men finskan användes fortfarande som ett undervisningsspråk vid sidan av svenskan. Klassen hade alltså två lärare, en svensk- och en finsktalande. På det viset fick man en mjuk övergång, vilket var mycket viktigt. Man undvek därigenom att eleverna fick uppleva svenskan som ett språk som man får lida nederlag på. Avsikten var också att barnen skulle förstå att finska är ett precis lika värdefullt språk som svenska i den språkliga kommunikationen.

Man har testat elevernas språkfärdighet på flera olika sätt. Jämförande undersökningar har gjorts med finska barn som går i svenska klasser och med finska och finlandssvenska barn i Finland. Resultaten visar att finska barn i svenska klasser inte lär sig svenska bättre än eleverna i de finska klasserna. Och när det gäller finska är de finska klassernas elever klart bättre. Eleverna lär sig båda språken utan svårigheter. Att skriva finska går också bra. Det som vållar problem är rättstavningen av svenska, men som vi har hört under de senaste dagarna är det inte bara de finska invandrarbarnen som har problem med detta.

Upplevelsen av den egna identiteten är ett problem för många invandrare. Majoriteten av barnen i de finska klasserna har klarat av det här problemet. De accepterar att de i grunden är finländare, och de kan ändå ta del av den svenska kulturen. Misstanken om att egenspråkiga klasser för invandrarbarn leder till isolering har också kunnat avföras. När däremot ett invandrarbarn placeras i en svensk klass är risken stor att barnet drar sig undan och blir isolerat. Egenspråkiga klasser kan ge barnet självförtroende, trygghet och en god grund för språklig utveckling. Med dessa förutsättningar har barnet en

verklig möjlighet att på sikt undvika isolering från svenskar och från det svenska samhället. Det här gäller givetvis också andra invandrarnationaliteter, som vi inte heller får bortse ifrån.

Ett problem finns emellertid, men jag skall inte fråga statsministern om vad han avser att göra för att lösa det, eftersom frågan hör till statsrådet Rodhes område. Problemet är att gymnasieskolan inte alls frekventeras av invandrarbarnen i samma utsträckning som av de svenska eleverna. Här borde åtgärder kunna sättas in för att vi skall få en förbättring till stånd.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om införlivning med Eiserkoncernen av Kasthalls mattfabrik i Kinna

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att besvara *Gördis Hörnlunds* (s) den 7 mars anmälda fråga, 1978/79:404, och anförde:

Herr talman! Gördis Hörnlund har frågat mig om jag är beredd att låta Kasthalls Mattfabrik AB ingå i den statliga Eiserkoncernen för att rädda företaget från nedläggning.

Den av riksdagen antagna målsättningen är att den statliga tekokoncernen, för vilken AB Eiser är moderbolag, efter en tvåårig omstruktureringsperiod år 1980 skall ha uppnått nollresultat (prop. 1977/78:73, NU 1977/78:41, rskr 1977/78:172). Jag har ingen erinran mot att Statsföretag AB låter Eiser med beaktande av nyssnämnda målsättning undersöka förutsättningarna för ett övertagande av i konkurs varande Kasthalls Mattfabrik. Ett övertagande förutsätter naturligtvis att en överenskommelse kan träffas med konkursförvaltaren.

GÖRDIS HÖRNLUND (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret.

Kasthalls mattfabrik är inte bara landets äldsta utan också en av Europas modernaste. Företaget tillverkar högklassiga heltäckningsmattor, avpassade ateljémattor och textilkonstverk. Här i riksdagen har vi goda möjligheter att studera skönheten, kvaliteten och slitstyrkan hos de mattor som tillverkas av Kasthalls genom att bl. a. titta på mattan i denna plenisal. Men produkter från Kasthalls finns också i andra byggnader världen över, t. ex. i FN-huset, och de kan återfinnas i banker, kontor, varuhus, teatrar m. fl. miljöer.

Kasthalls är ett av våra flaggskepp på textilsidan och kan liknas vid Orrefors och Kosta inom glasindustrin i fråga om exportmöjligheter. Det är också ett av skälen till att Kasthalls inte bör läggas ner. Men minst lika viktigt är det att klara sysselsättningen för 150 personer i en redan hårt drabbad kommun och region. Det finns goda chanser att åter göra företaget lönsamt, eftersom exportmöjligheterna är relativt goda på hemtextilsidan. Marks kommun är ett centrum för denna produktion, och kommunen skulle förlora en väsentlig del av denna om mattproduktionen vid Kasthalls lades ner. Ett unikt yrkeskun-

Nr 108

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om införlivning
med Eiserkoncernen av Kasthalls
mattfabrik i Kinna*

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om införlivning
med Eiserkoncer-
nen av Kasthalls
mattfabrik i Kinna*

nande skulle också försvinna.

Jag har här en broschyr som jag vill överlämna till industriministern senare. I den kan han närmare studera den fina tradition som finns på det här området inom Marks kommun och Sjuhäradsbygden.

Man kanske inte i första hand tänker på beredskapsaspekterna när man diskuterar mattillverkning. Men vi har en ytterst låg vävkapacitet i vårt land, och det som finns kvar av den bör därför bibehållas. Det är också fullt möjligt att ställa om produktionen i fabriken i kristid och t. ex. tillverka filter eller andra textilier.

Tiden är nu knapp, om Kasthalls skall kunna räddas. Uppsägningarna har uppskjutits till den 30 april. Man har order fram till den 1 juli, men man kan inte ta emot ytterligare order om man inte finner någon köpare. En agenturfirma har nämnts som spekulant, men för att köpet skall gå i lås behövs statligt stöd med 5–10 milj. kr. Det är kanske fråga om ett seriöst köp, men det kan också gälla ett köp för att tjäna snabba pengar. Själv anser jag att det skulle vara tryggare för företagets fortbestånd, om staten genom den statliga Eiserkoncernen gick in som ägare. Eiser har redan en mattdivision i vilken Nylandsfabriken ingår. Man har en väl uppbyggd försäljningsorganisation i utlandet. De båda fabrikena skulle komplettera varandra och det gamla yrkeskunnandet i Kasthalls komma Nylandsfabriken till godo.

När nu industriministern talar om nollresultat vill jag fråga, om jag ändå kan tolka industriministerns svar så, att industriministern anser att företaget bör räddas. Är industriministern då beredd att finna en snar lösning genom att via Eiserkoncernen begära offert från Statsföretag, så att driften vid Kasthalls mattfabrik kan fortsätta?

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Vi känner inte till den agenturfirma som Gördis Hörnlund talar om. Däremot vet vi att det gjorts andra försök att finna ett företag som vill ta hand om Kasthalls och föra detta i och för sig välnummerade företag vidare. Men än så länge har detta inte lyckats.

Vidare är jag medveten om de sysselsättningskäl som vid sidan om företagets renommé talar för att det vore bra om företaget kunde fortsätta. Resonemanget om beredskapskäl har däremot avvisats av de myndigheter som närmast har att svara för denna sak. Men om, som Gördis Hörnlund nyss sade, företaget kan göras lönsamt och om detta av Eisers expertis bedöms vara riktigt, skulle det i och för sig finnas förutsättningar för Eiser att ta hand om Kasthalls. Men i första hand avvaktar vi nu Eisers bedömning av denna fråga.

GÖRDIS HÖRNLUND (s):

Herr talman! Jag förutsätter ändå att det ytterst är regeringen och industriministern som har ansvaret för sysselsättningen i landet och för att det här företaget kan räddas. Jag hoppas innerligt att företaget skall kunna räddas, och jag vet att också de andra riksdagsmännen från södra Älvsborg

delar min åsikt. Det är verkligen fråga om en onödig nedläggning om Kasthalls skulle lägga ned driften.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 108

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om planerna på
ett nytt attackflyg-
plan*

§ 4 Om planerna på ett nytt attackflygplan

Försvarsministern LARS DE GEER erhöll ordet för att besvara *Per Unckels* (m) den 6 mars anmälda fråga, 1978/79:403, och anförde:

Herr talman! Per Unckel har frågat mig om jag kan bekräfta uppgifter i pressen om att det vid tiden för regeringsbeslutet om ett nytt attackflygplan skulle ha stått klart att flygplanet SK 38/A 38 kunde rymmas inom försvarsramarna också för den period efter 1982 för vilken överbefälhavaren uppskattat det nödvändiga resurstillskottet till 600 milj. kr.

De ekonomiska överväganden som ligger till grund för regeringens förslag i denna fråga har nyligen utförligt redovisats för kammaren i propositionen 1978/79:138.

I propositionen analyseras flygplansfrågan i ett långsiktigt försvarsekonomiskt och försvarspolitiskt sammanhang. Om man utgår från att den nuvarande takten i rationaliseringar och personalminskningar inom försvaret skulle kunna hållas under åren fram till sekelskiftet, visar den ekonomiska analysen att försvarsramen i de framtida försvarsbesluten måste höjas med belopp som väsentligt kan bedömas överstiga den höjning som vidtogs år 1977, om flygplan SK 38/A 38 skall inrymmas.

När det gäller projekt av det slag som det här är fråga om är dessutom osäkerheten stor i fråga om kostnader och tekniska möjligheter att genomföra projekten. Enligt min mening är det därför nödvändigt att förse kostnadsberäkningarna med säkerhetsmarginaler utöver dem som enligt praxis har lagts in i de redovisade kostnaderna. Även om man i likhet med överbefälhavaren utgår från de belopp som har presenterats, pekar den analys som har gjorts inom regeringskansliet på att ett genomförande av SK 38/A 38-projektet kräver betydande framtida ramhöjningar, om inte försvarsmakten samtidigt omstruktureras kraftigt. Bl. a. skulle detta kunna leda till starka ingrepp i den allmänna värmplikten och i fredsorganisationen. Enligt min bedömning är därför långsiktiga och omfattande ekonomiska åtaganden från statsmakternas sida gentemot försvaret nödvändiga, om flygplan SK 38/A 38 skall få rum i en balanserad försvarsstruktur. I detta sammanhang vill jag även peka på de konsekvenser som åtaganden av denna storleksordning kan få för våra möjligheter att på lång sikt skaffa oss ett luftförsvaret, som är anpassat till utvecklingen i vår omvärld. Vid en sådan samlad bedömning har regeringen inte funnit det försvarbart att statsmakterna binder sig för att utveckla ett projekt, som kan komma att äventyra förutsättningarna för att på lång sikt upprätthålla ett balanserat försvar.

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om planerna på
ett nytt attackflyg-
plan*

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret, även om det inte innehöll något svar på den fråga som jag hade ställt. I stället talade försvarsministern länge om fördjupade studier av försvarsekonomi, som man håller på med inom försvarsdepartementet. Sådana studier är förvisso intressanta, och jag hoppas att herr de Geer vid tillfälle låter publicera resultatet av dem i stället för att bara, nu liksom tidigare, prata om dem.

Men det var inte om det som jag hade frågat, utan jag frågade i stället om de 600 miljonerna som ÖB har angett som "bristen" i sitt underlag till regeringen. Min fråga tar alltså sin utgångspunkt i ÖB:s värdering av SK 38/A 38, där han anger dels att SK 38/A 38 ryms inom ramen för gällande försvarsbeslut fram till 1982, dels att möjligheterna därefter beror på nästa försvarsbeslut, men att en ram för flygvapnet som motsvarar den lägsta som över huvud taget har utretts skulle göra det möjligt att inrymma SK 38/A 38 vid ett tillskott på 600 miljoner totalt under tolv år. I de ramar som motsvarar perspektivplaneringens medelnivå och övre nivå uppstår inga problem alls av det här slaget.

Enligt de uppgifter som har förekommit i pressen hade det alltså varit möjligt att ta bort också de här 600 miljonerna och mer därtill. Det skulle ha kunnat ske dels genom att man strök vissa medel till Saab som Saab aldrig har begärt men försvarets materielverk planerat in, dels genom en samordning av marinens och flygvapnets anskaffning av en ny sjömålsrobot. Om det har emellertid herr de Geer ingenting att säga. I stället för han ett resonemang som låter antyda att han underkänner ÖB:s sätt att räkna och att vi skulle hamna i en försvarsekonomi där utrymmet för materielanskaffning skulle ligga under vad ÖB har angett i ram 2 i sin flygplansutvärdering och regeringen har angett som lägsta alternativ i sina direktiv till perspektivplanarbetet. Jag hoppas emellertid att herr de Geer och jag är överens om att en sådan utveckling inte får äga rum och att det vore ansvarslost av en försvarsminister att basera beslut på icke publicerade studier, som utgår från en sämre försvarsekonomi på sikt än något tidigare studerat alternativ.

Jag tror att fler än jag vore tacksamma om herr de Geer kunde klargöra sin inställning på den här punkten. Är vi överens så här långt – och det har vi moderater och folkpartister tidigare varit – kan herr de Geer inte komma undan min fråga. Fanns det eller fanns det inte möjlighet att ta bort de felande 600 miljonerna på 1980-talet? Om möjlighet verkligen fanns, varför gjorde regeringen inte det? Om möjlighet inte fanns, på vilka punkter är de publicerade uppgifterna felaktiga? Är alltså herr de Geer beredd att antingen dementera eller bekräfta uppgifterna om de 600 miljonerna? Antingen är de riktiga eller också är de felaktiga. Försvarsministern har skyldighet att tala om hur det verkligen förhåller sig!

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Det fanns aldrig i försvarsdepartementet någon sammankoppling mellan anbudet på SK 38/A 38 och något sjömålsrobotprojekt. Det har tydligen spekulerats om i pressen att det senare projektet skulle ha blivit

*Om planerna på
ett nytt attackflyg-
plan*

300 milj. kr. billigare än man antog. Men det har presenterats för regeringen i dag, och överbefälhavaren har enligt uppgift angett att det anbudet är av den typen att det kräver antingen en omfördelning inom försvarsramen eller påslag på försvarsramen. Något underlag för att det hela skulle kunna bli ett antal hundra miljoner billigare genom en sjömålsrobotoffert har regeringen inte haft.

När det gäller den andra delen av Per Unckels fråga, de 430 miljonerna, vill jag börja med att påpeka att de ligger förfärligt långt fram i tiden. Skulle man stryka dem ur kalkylen, vilket dessutom kanske vore principiellt felaktigt, skulle det inte medföra någon förändring förrän efter 20 år.

Jag vill alltså förneka att man skulle ha kunnat spara in de 600 milj. kr. som Per Unckel anser att man skulle ha kunnat spara in genom välvilliga beräkningar av avvecklingskostnader och genom en billigare sjömålsrobotoffert.

Jag tycker också att Per Unckel kommer alldeles för lätt undan från den centrala frågan, nämligen storleken av de rampåslag som skulle varit erforderliga, om vi hade valt SK 38/A 38, inte bara 1982 utan också 1987 och 1992. I ÖB:s beräkningar, som jag ställer mig bakom, har använts två ramar. Ram 1 innebär att man skulle få full kompensation för alla kostnadsökningar utöver NPI. Ram 2 innebär att man inte skulle få kompensation för mer än lönekostnadsökningarna utöver NPI. Jag tycker att ÖB:s bedömning är korrekt. Med de förutsättningar som finns för de närmaste 15–20 åren ryms icke A 38-projektet inom försvarsramen.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! När det först gäller sjömålsroboten vill jag säga, att det förhållandet att den nu blir dyrare väl i inte oväsentlig grad hänger samman med att den samordning som jag talade om helt enkelt inte kan genomföras. Då blir det naturligtvis dyrare än i det alternativ som jag diskuterade.

Försvarsministern kommer nu med nya uppgifter, innebärande att det egentligen skulle behövas större påslag än vad överbefälhavaren själv har krävt. Han säger till Svenska Dagbladet att vi bl. a. 1982, 1987 och 1992 måste lägga till uppemot 1 miljard kronor. Måste vi det? Vad baserar försvarsministern det uttalandet på? ÖB säger att vi för hela den motsvarande perioden behöver lägga till 600 milj. kr. utöver lågnivån. Försvarsministern och överbefälhavaren räknar alltså inte på samma sätt. Försvarsministern får förlåta mig, om jag i detta avseende mera litar på överbefälhavarens beräkningar.

Å ena sidan vill alltså försvarsministern göra gällande, att vi skulle behöva påslag av denna storleksordning för att klara SK 38/A 38. Å andra sidan menar försvarsministern att hans och regeringens ställningstagande i flygplansfrågan har utgått från en försvarsram som skulle medge ett balanserat försvar. I realiteten måste väl emellertid denna ram ligga under den lågnivå under vilken vi tidigare inte har gått i något utredningssammanhang. Detta innebär att försvarsministern och regeringen för fortsättningen har lagt fast åtminstone den del av försvaret som gäller flygvapnet, på en nivå långt under

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om planerna på
ett nytt attackflyg-
plan*

vad 1977 års försvarsbeslut innebar. Är herr försvarsministern på väg bort från 1977 års försvarsbeslut?

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! ÖB:s ram nr 2 kräver lyft för varje ny femårsperiod, vilka är åtminstone jämförbara med – sannolikt något högre än – det lyft som gjordes 1977. Skulle man hamna på ÖB:s ram 1, krävs det alltså väsentligt större lyft än så. Jag är tveksam om huruvida riksdagen kommer att bevilja så stora lyft, under tre efterföljande försvarsperioder, som de som i så fall skulle vara nödvändiga.

Vidare vill jag göra herr Unckel uppmärksam på att den sittande försvarskommittén har till uppgift att bedöma dessa frågor men att beslut om SK 38/A 38 hade gjort försvarskommitténs arbete tämligen meningslöst. Alla de förändringar som man då skulle ha kunnat föreslå skulle ha ätits upp av flygplansprojektet.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Men om det nu är så, herr försvarsminister, att ett beslut i enlighet med det som överbefälhavaren har förordat således skulle medföra oacceptabla lyft framöver, innebär väl detta rimligtvis – om vi också är överens om att ÖB:s ram 2 är detsamma som lågnivån i perspektivplaneringen – att försvarsministern är på väg mot ett försvarsbeslut under den lägsta studerade nivån i perspektivplanen. Är det detta som regeringen föreslår, tycker jag att det bör redovisas klart, öppet och entydigt.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Det är ingalunda så att vi lagt fram ett sådant förslag. Ram 2 räckte inte till för SK 38/A 38-projektet. För detta skulle det sannolikt ha krävts ett påslag av storleksordningen minst 1 miljard vid varje nytt försvarsbeslut. Att det kommer att krävas påslag på försvarsramen vid varje nytt försvarsbeslut är uppenbart, men det är storleken härav det är fråga om, Per Unckel.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jo visst, herr försvarsminister, är det storleken det är fråga om. Men håller försvarsministern inte med mig, när jag hävdar att om vi nu är ense om att lågnivån i perspektivplaneringen är lika med ÖB:s ram 2 för flygvapnets vidkommande, och försvarsministern hävdar att inom den ramen kan vi inte acceptera flygplanet, så innebär detta rimligtvis att flygvapnet i framtiden har att räkna med en ekonomisk nivå som ligger under den lägsta ekonomiska nivån som någonsin har studerats – en ekonomisk nivå som den trepartiregering, i vilken herr de Geers partivänner ingick under 1976–1978 var ense om att avvisa.

Men nu har folkpartiregeringen på denna punkt uppenbarligen ändrat uppfattning.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Jag förstår inte hur Per Unckel kan dra den slutsatsen. Den höjning som erfordras för ram 2 enligt ÖB är i stort sett densamma som den höjning som genomfördes 1977. Vad som erfordrats, inte bara för 1982 utan för 1987 och 1992, hade alltså varit höjningar väsentligt över den nivå som höjningen uppgick till 1977, för att komma till ÖB:s ram 1.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Men, försvarsministern, vi behöver inte komma upp till ÖB:s ram 1. Vi behöver bara få in SK 38/A 38. Det är det vi är ute efter. I ÖB:s ram 1 går planet in mer än väl.

Vad försvarsministern har gjort gällande, både här i kammaren och i Svenska Dagbladet, är att först måste vi höja med de 600 miljonerna, och därom är försvarsministern och överbefälhavaren överens. Men därutöver, säger försvarsministern, måste vi höja med inemot 1 miljard, om vi skall klara finansieringen. Det är försvarsministern inte beredd att göra. I realiteten innebär detta att försvarsministern utgår från en nivå under den lågnivå som perspektivplaneringen har utgått ifrån. Det är den knipen som försvarsministern inte kan ta sig ur. Försvarsministern hamnar alltså under den lägsta studerade nivån. Det flygvapen, som vi i så fall får, kommer sannolikt inte alls att kunna göra den nytta som ett flygvapen även i herr De Geers framtida försvar förväntas göra.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Jag har ingalunda uttalat att vi skall hamna under ram 2:s nivå, som är den lägsta studerade nivån. Jag kan mycket väl föreställa mig att vi kan hamna över den, men vi kan inte hamna så mycket över den, Per Unckel, att vi kommer upp i ram 1 i tre på varandra följande försvarsbeslut, vilket skulle innebära mycket stora höjningar under mycket lång tid framåt.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Försvarsministern och jag talar uppenbarligen förbi varandra. Nu säger försvarsministern att vi inte skall hamna under lågnivån, och det tycker jag är något som är värt att notera. Men det innebär också att vi inte skall hamna under ram 2-nivån i flygplansfrågan. Vi kan därmed sortera bort den miljard som herr De Geer har talat om, bl. a. i Svenska Dagbladet och här i kammaren.

Därmed är vi tillbaka vid de 600 miljonerna och vid min ursprungliga fråga, nämligen om de 430 miljonerna som herr De Geer kunde ha sparat på att inte räkna in de avvecklingspengar som nu finns budgeterade på försvarets materielverk. Där ligger f. ö. också sjömålsroboten, sannolikt också det som har antytts i både pressen och litet varstans, nämligen att Saab-Scania verkställande direktör i slutvarvet var beredd att pruta ytterligare några hundra miljoner kronor på SK 38/A 38 inför regeringens ställningstagande.

Nr 108

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om planerna på
ett nytt attackflyg-
plan*

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om planerna på
ett nytt attackflyg-
plan*

De 600 miljonerna hade vi kunnat spara. Därmed hade vi också kunnat hålla liv i svensk flygindustri. Det tror jag hade varit av väsentligt intresse för Sveriges säkerhetspolitik framöver.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! De 430 miljonerna som Per Unckel talar om ligger över huvudet taget inte inom den här femtonårsperioden. Han sparar dem bortåt sekelskiftet. Därför tycker jag det är fel att använda dem i samband med de 600 miljonerna.

Vidare vill jag till Per Unckel säga att den sittande försvarskommittén väl rimligtvis skall ha någon uppgift. Om man hade bundit upp försvarsbudgeten med SK 38/A 38, hade försvarskommittén inte haft någon uppgift alls kvar. Alla pengar hade varit uppbundna, och det hade inte funnits någonting att diskutera om.

Det finns även andra projekt i försvaret som kräver mer pengar än just SK 38/A 38. Det har vi tyvärr erfarenhet av.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Visst ligger de 430 miljoner kronorna i slutet av det här århundradet – det är ju då som de verkliga effekterna på Saab-Scania kommer. Men poängen är ju att vi i dag inte behöver räkna in de 430 miljonerna, om vi ger Saab-Scania den längre övergångstid som en beställning av SK 38 skulle innebära. Alltså kan vi tillgodogöra oss de 430 miljonerna i dag.

Försvarskommittén skall ha något att göra, sade försvarsministern. Ja, visst skall den ha något att göra! Men vad herr De Geer och hans regering gör är ju att rycka undan mattan för försvarskommittén. Den kan inte pröva frågan om hur vi skall ha det med den svenska flygindustrin. Utan någon som helst utrikespolitisk analys i den proposition som herr De Geer hänvisar till plockar ni bort den svenska förmågan att utveckla egna stridsflygplan, vilket har ansetts vara en av grundvalarna tidigare i den svenska säkerhetspolitiken och för trovärdigheten i säkerhetspolitiken runt om i världen.

Kom inte, herr försvarsminister, och tala om att vi skall ge handlingsfrihet åt försvarsutredningen! Den handlingsfriheten har ni just tagit bort.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Jag bestrider herr Unckels påstående att vi skulle ha rivit ner utvecklingskapaciteten totalt i svensk flygindustri. Vad vi har gjort är att vi har lagt fram förslag på den militära sidan och på den civila sidan som skall möjliggöra för denna industri att fortleva, fastän på en annan nivå och med en annan produktionsinriktning än tidigare. Förr eller senare hade det beslutet måst fattas i alla fall, men den här regeringen har haft det moraliska modet att lägga fram förslaget nu. Det kunde ha tagits förut.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Nej, försvarsministern, regeringen har inte anvisat någon annan inriktning för flygindustrin. Ni är det enda parti som inte har anvisat någonting i det hänseendet. Ni har bara talat löst om studier kring ett A 20-plan, vilket alla är medvetna om aldrig någonsin kommer i luften, och ni har talat löst om studier på ett skolflygplan, som finns att köpa billigare utomlands, men vad har ni anvisat för inriktning av den svenska flygindustrin som skulle vara epokgörande? Det har däremot vi från moderata samlingspartiet gjort. Vi har anvisat det enda projekt som är förenligt med ett vaktslående kring den svenska förmågan att utveckla egna stridsflygplan.

Sedan har regeringen talat länge om att man skall satsa på annat inom Saab-Scania. Jag undrar: Hur många gånger de 600 milj. kr. som omöjliggjorde SK 38/A 38 kommer ni nu att tvingas satsa via industridepartementets huvudtitel?

Jag såg i en tidning från Östergötland att när några av Linköpings kommunalråd var uppe på en uppvaktning för regeringen talades det om att industridepartementet skulle ha intresse att anslå medel för satsningar inom civil flygproduktion för att trygga sysselsättningen. Det är naturligtvis trevligt, men hade det inte varit enklare att anslå exakt samma summa via försvaret och dessutom vinna poängen att få bibehålla den ur säkerhetspolitisk synvinkel så intressanta flygindustrin?

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Pengarna som vi kommer att satsa på att möjliggöra en övergång till civil produktion för Saab är inte bortkastade så till vida att om Saab lyckas med sina civila projekt – oavsett om det är ett eget civilt projekt eller ett projekt i samarbete med utländskt flygföretag – kommer de pengarna så småningom att återgå till statskassan i form av återbetalningar i takt med att planen levereras. Att få in svensk flygindustri på en civil utveckling är väl en linje som är värd en hel del risktagande från statens sida?

Dessutom, herr Unckel, har vi inte alls sagt att all utveckling av militära flygplan har stannat. Vi kommer att utveckla Viggen i vissa stycken, och vi kommer att föreslå att Saab kommer med förslag till vissa utvecklingsarbeten på ett skolflygplan med viss attackförmåga.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Försvarsministern vet lika väl som jag att en enig flygindustrikommitté har påpekat det rätt uppenbara faktum, att det icke finns en flygindustri i världen som har klarat övergången till civil produktion utan det stöd som militära beställningar och militärt utvecklingsarbete ger.

Försvarsministern säger någonting som är intressant: *Om Saab lyckas i övergången till civil produktion – mot de här dåliga oddsen – då kommer pengarna tillbaka. Ja, kanske det, och kanske om. Vad vi vet är, att hade pengarna satts in direkt hade vi fått ett lyckat flygplan, ett bra flygplan, som hade kunnat upprätthålla styrkan i det svenska flygvapnet. Då hade det inte*

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om planerna på
ett nytt attackflyg-
plan*

varit fråga om några om och kanske och måhända och mot slutet av sekelskiftet.

Sedan säger försvarsministern att vi inte skall ta bort all utvecklingskapacitet från Saab. Nej, men om vi jämför arbetet med SK A 38 med utvecklingen av ett skolflygplan, så inte blir det mycket kvar av den kvalificerade personal som i dag arbetar på Saab-Scania's utvecklingsavdelning i Linköping. Förmodligen är det så att är det bara ett skolflygplan som försvarsministern har att erbjuda den svenska flygindustrin, är det ekonomiskt dumt att satsa på en sådan lösning. Då är det bättre att köpa utomlands.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Per Unckels påstående att det inte finns någon flygplansindustri som arbetar utan stöd av militär tillverkning är felaktigt. Canada har en flygindustri med många tusen anställda, som inte tillverkar ett enda militärt flygplan.

Vi måste ju åstadkomma ett balanserat försvar på sikt. I sin nyligen framlagda perspektivplan har ÖB framhållit att vi måste ha en ny grundplattform, som går att utveckla i en jaktversion, en spaningsversion och en attackversion. A 38 är ett mellansteg. Det skulle ha varit ett bra attackplan, men det ger inte någon möjlighet till utveckling mot en ny enhetsplattform för det svenska flygvapnet av den typ som kommer att behövas, om vi i framtiden skall kunna behålla flygvapnet till en rimlig kostnad.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Visst behöver vi, herr försvarsminister, en ny grundplattform – det är ju alldeles klart. Vi måste ha någonting för jaktförsvar och spaning i slutet av det här århundradet. Problemet är ju bara att genom det beslut som regeringen nu har tvingat på oss beträffande SK 38/A 38 så har man ryckt undan förutsättningarna för att tillverka denna grundplattform i Sverige. Nu återstår bara två alternativ. Det ena är att vi köper grundplattformen från utlandet, och det kan vi naturligtvis göra med alla de förluster det kommer att innebära. Det andra alternativet är att vi – och den möjligheten har försvarsministern antytt i annat sammanhang – licenstillverkar en sådan plattform här hemma i Sverige. Utredningar har visat att det är det absolut dyraste alternativet av alla tänkbara.

Är det inte lika gott, herr försvarsminister, att erkänna att det billigaste, bästa och säkraste alternativet hade varit att bibehålla handlingsfriheten genom att beställa SK 38/A 38 och därigenom dessutom ge det svenska försvaret ett utomordentligt bra övergångsplan till dess vi får den nya enhetsplattformen.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! I en diskussion med en framskjuten engelsman fick jag höra följande argument – jag framför det här, eftersom Per Unckel nyss medgav att vi måste ha en ny grundplattform:

England har gjort bedömningen att man inte ensam kan ta fram en ny grundplattform, utan man har gått in i ett projekt som heter Tornado tillsammans med Västtyskland och Italien för att fördela kostnaderna. Anser Per Unckel att en ny grundplattform kan tas fram av Sverige ensamt, när länder av typen England anser att man bör dela kostnaderna för en sådan plattform på tre länder?

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag erkänner villigt, herr försvarsminister, att jag inte kan göra en sådan bedömning på stående fot. Men jag kan åtminstone säga en sak, och det är att om vi skulle vilja gå in i ett samarbete ifall vi skulle komma till slutsatsen att vi inte orkar med ett eget projekt, så måste vi ha någonting att erbjuda i det samarbetet. Det går inte bara att komma till något annat land och säga: Vi har inte någon kunskap och vi har inga pengar, men vi skulle gärna vilja delta i ert projekt. Försvarsministern vet lika bra som jag att vi under de förutsättningarna inte kommer att få delta i något samarbetsprojekt. Om vi inte har någonting att erbjuda av kunskaper och erfarenheter som andra efterfrågar, återstår ingenting annat än att köpa flygplanet utifrån.

Det går inte att komma förbi att vad försvarsministern och regeringen nu har lyckats åstadkomma är att ni tagit bort handlingsfriheten. Vi tvingas nu att antingen licenstillverka eller att utifrån köpa det nya flygplan som alla är överens om att vi behöver mot slutet av 1990-talet. Om det är någonting som också försvarsministern borde ha upptäckt så är det att erfarenheterna i andra länder, där man gett sig på den typen av direktköp från utlandet, inte är genomgående goda. Fråga kollegorna i Danmark och Norge om försvarsministern tvivlar!

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Per Unckel har själv erkänt att handlingsfriheten är en chimär när det gäller utvecklandet av en ny grundplattform, som skall kunna användas för både jakt, spaning och attack. Det är i varje fall den frågan som på sikt är den centrala, om vi skall kunna skapa förutsättningar för ett balanserat försvar i det här landet.

Jag erkänner att man kanske kunde ha utvecklat B 38 till ett plan som var användbart för attack. Men kostnaderna på sikt är svåra att bedöma. En liten serie med stor utvecklingskostnad ger en hög styckekostnad, och det är tveksamt om det hade varit riktigt att utnyttja försvarspengarna för att bygga det planet med de kostnadsförutsättningar som finns.

Slutligen vill jag säga till Per Unckel att det inte alls är säkert att vi inte kan bidra till utvecklandet av ett nytt flygplan. Vi kan bidra med kunskaper om målsökningsteknik, infraröd teknik och elektronik. Vi kan vidare bidra med vapenkunskap. Vi kan förändra planen så att de passar svenska landningsbanor. Vi kan också i viss omfattning ändra de aerodynamiska egenskaperna. Vi har alltså fortfarande mycket att ge i ett samarbete med utlandet för att utveckla ett plan som passar oss.

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om planerna på
ett nytt attackflyg-
plan*

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Försvarsministerns resonemang skulle hålla om det inte vore så att de tekniker som skall göra jobbet kommer att ha lämnat Saab-Scania långt innan det här projektet blir aktuellt. Det är det som är problemet. De människor som skulle ha arbetat med SK 38/A 38 skulle ha varit garantin för bibehållen handlingsfrihet. Men den handlingsfriheten tar Lars De Geer tillsammans med den övriga folkpartiregeringen bort. Problemet är inte så enkelt att vi bara kan säga att vi har någonting att erbjuda. Det har vi nu, men det är inte nu samarbetet skall börja.

Försvarsministern säger att det är en chimär att vi har handlingsfrihet. Nej, det är inte en chimär att ha den handlingsfriheten att vi kan välja om vi vill satsa pengarna på ett eget nytt flygplan eller om vi vill gå in i ett samarbete. Nu kommer vi varken att kunna gå in i ett samarbete eller satsa på ett eget flygplan. Försvarsministern måste väl ändå hålla med om att handlingsfriheten är större om vi bygger SK 38/A 38 här än annorstädes.

För en liten stund sedan var vi väl överens om att det inte fanns några tveksamma kostnader för SK 38/A 38. Kostnaderna definierade vi ganska noggrant till 600 milj. kr., som vi också borde vara överens om hade gått att spara.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Tveksamma kostnader vid utveckling av nya flygplan tycker jag alltid man kan tala om med hänsyn till våra erfarenheter av Viggen.

Den handlingsfrihet Per Unckel efterlyser räcker till A 38 och därefter icke längre. Jag vill vidare påpeka att även A 38 skulle ha innehållit ca 30 % utländska delar varför det ingalunda var ett helt svenskt plan med helt bibehållen svensk handlingsfrihet.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Nej, försvarsministern, handlingsfriheten sträcker sig bortom A 38, och det är hela poängen i den här debatten. Vi vill ha kvar handlingsfriheten bl. a. när ett nytt jaktflygplan skall till. A 38 är nödvändigt för att handlingsfriheten skall finnas.

När det gäller kostnaderna är det inte riktigt, försvarsministern, att hänvisa till Viggenerfarenheterna. Viggen var ett enhetsflygplan och därmed var riskerna för förändringar i det projektet under projektets gång mycket större. Ser man på redovisningen av varifrån kostnadsfördringarna på Viggensprojektet härrörde sig finner man ständiga förändringar med hänsyn till att projektet löpte under så lång tid. Det här är ett begränsat projekt. I den summa som fanns avsatt före regeringens olycksaliga beslut var 2 miljarder kronor anslagna som reserv för oförutsedda utgifter. Jag är övertygad om att projektet hade kunnat hållas inom de ramar som den planeringen angav.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Jag kan bara slutgiltigt konstatera att Per Unckel och jag är ense om huruvida möjligheter hade funnits för att utveckla en ny svensk grundplattform efter A 38. Jag tror det inte, han tror det tydliga.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag tror ingenting, herr försvarsminister, men jag vill ha kvar möjligheten att undersöka saken vid den tidpunkt då beslutet skall fattas. Lars De Geer undanröjer den möjligheten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om den svenska officerskåren

Försvarsministern LARS DE GEER erhöll ordet för att besvara *Olle Aulins* (m) den 7 mars anmälda fråga, 1978/79:406, och anförde:

Herr talman! Olle Aulin har – med anledning av en tidningsintervju – frågat om jag anser att den svenska officerskåren inte är representativ för det svenska folket och att den till typ och värderingar avviker från svenskt mönster i allmänhet.

Självklart hyser jag inte någon sådan uppfattning. Vad jag gav uttryck för i den åsyftade intervjun var att officerarna liksom varje annan yrkesgrupp har vissa gemensamma kännetecken som utmärker dem som grupp. Dessa kännetecken gör dem förvisso inte vare sig odemokratiska eller åtskilda från "vanligt folk" – tillsammans bildar de ju folket. Att officerare i vissa situationer måste ge order och kräva att dessa blir ögonblickligen åtlydda betyder inte att de inte skulle kunna vara väl så demokratiska som andra till sinnet.

Personligen är jag övertygad om den svenska officerskårens lojalitet och demokratiska sinnelag. I tidningsintervjun underströk jag f. ö. kraftigt just de försvarsanställdas lojalitet. Jag anser att vår officerskår på ett utmärkt sätt utför en svår arbetsuppgift av stor betydelse för vårt samhälles fortbestånd i demokratiska former.

OLLE AULIN (m):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret. Det gav en helt annan och positiv syn på personalen inom försvaret än vad man kunde få intryck av att försvarsministern hade i intervjun i Aftonbladet den 19 februari. Av intervju svar där – i varje fall såsom de har refererats i tidningen – får man uppfattningen att försvarsministern inte tar avstånd från intervjuarens karaktärisering av försvarets personal såsom dominerad av reaktionära majorer. Det har upprört många inom officerskåren.

Som verksam inom försvaret sedan 1941 reagerade jag själv mycket negativt på den här intervjun. Nu kanske överstelöjtnanter anses mindre reaktionära än majorer – vad vet jag?

Försvarsministern bör vara medveten om att 90 % av befälet i krigsförbanden är värnpliktigt befäl eller reservbefäl, som är rekryterade från samhällets hela bredd. Det hade väl varit bra att tala om för intervjuaren. Försvarsministern är ju också medveten om att vi har ca 16 000 aktiva officerare av olika grader i försvarsmakten. De kan inte kategoriseras som reaktionära majorer. Det kan inte heller bara vara de 4 300 regementsofficerna som skall bära det namnet.

Försvarsministern bör också vara medveten om att utbildningen vid våra officersskolor beaktar alla krav för arbetet som utbildare och förbandsledare som vårt demokratiska samhälle ställer. Därom vittnar inte minst boken Ledarskap, som ligger till grund för utbildningen av befäl inom försvarsmakten.

Jag menar alltså att den bild som intervjun gav av försvarsmakten och dess företrädare förstärkte den vrångbild av officerskåren som förmedlas av amerikanska filmserier, senast TV-serien Man mot man, och som naturligtvis också Aftonbladet genom sin intervjuteknik, sin frågeställning och sitt ordval bidrar till att förstärka. Det är viktigt att försvarsministern som en av försvarets främste företrädare tar varje tillfälle i akt att klart och entydigt förmedla den rätta bilden av försvaret och dess personal.

Herr talman! I ett avseende är naturligtvis inte den svenska officerskåren helt representativ för svenska folket – det finns inga kvinnor där. Därför skulle jag vilja komplettera min fråga till försvarsministern med följande fråga: Bedömer försvarsministern det som positivt för försvaret att kvinnor i fortsättningen kan rekryteras till officerskåren?

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! I tidningsartikeln återgavs inte frågor och svar i deras helhet. Den aktuella frågan löd på följande sätt: Befäl i det militära består av typer som fattar beslut utan samråd och därefter utdelar order som ej får kritiseras. Vore det inte bättre med ett försvar som var mer representativt och som bestod av vanligt folk i stället för reaktionära majorer?

Jag ansåg då frågan avspegla en total brist på förståelse för militära lydnds- och disciplinkrav. I strid måste order bli omedelbart utförda, oavsett vilka demokratiska arbetsmetoder som tillämpas i samhället i övrigt. Att ge och lyda order måste givetvis övas i det militära också i fredstid. Mitt svar blev därför att försvaret behöver folk som kan klara krigets krav. De kraven är lika världen över, och det är därför inte förvånande om yrkesmilitärer som grupp kommer att få vissa likheter med varandra oavsett nationalitet. I detta ligger ingen bedömning av den svenska officerskårens demokratiska sinnelag, som jag uppfattar som lika gott som andra grupper.

Jag lämnade ingen kommentar till orden ”reaktionära majorer”, som jag uppfattade som en invektivbetonad eftersläng till själva frågan. Med anledning av Olle Aulins fråga vill jag emellertid understryka att jag inte alls uppfattar de svenska officerarna som reaktionära. Tvärtom visar de stor beredvillighet att anamma nya demokratiska arbetsmetoder på områden där sådana är möjliga att införa.

OLLE AULIN (m):

Herr talman! Jag tackar också för detta kompletterande svar. Jag inser att försvarsministern har den här uppfattningen. Vad jag framhöll var att det är nödvändigt att ta varje tillfälle i akt att bemöta den vrångbild som ges just genom intervjuarens ordval i Aftonbladet.

Jag fick inte svar på min fråga om representativiteten när det gäller kvinnor i försvaret. Det kanske jag kan få i nästa replik.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Jag är mycket belåten med att vi nu släpper in kvinnor på befälstjänster i första hand i flygvapnet, och jag avvaktar med intresse den utredning som pågår angående möjligheter att få befattningskarriärer öppnade även i marinen och armén.

Olle Aulins fråga bygger på ett svar som jag gav i en tidningsintervju med nästan enbart ledande frågor. Den publicerades inte förrän tre månader efter intervjun, vilket gjorde att jag inte granskade den med den omsorg som jag borde ha gjort när den hastigt upplästes för mig i telefon. Jag hade delvis glömt bort själva intervjun. Jag erkänner att det var en brist. Jag skall i framtiden se till att granska sådana artiklar noggrannare.

OLLE AULIN (m):

Herr talman! Tack för beskedet! Också när det gäller kvinnor i försvaret är intervju svaret som det redovisas litet märkligt: "Kvinnor i stridande förband – jag kan inte tänka mig det. Tjejer är för fina för det", säger man i Aftonbladet att försvarsministern har sagt. Jag tror inte på detta. Men om det nu är så att intervju svaret redovisats på ett felaktigt sätt, då bör man dementera det så att vi får den rätta bilden.

Det var ju en kvinna som stod för intervjun, och hennes frågor var provocerande – och okunniga också, förmodligen. Förhoppningsvis kommer en rekrytering av kvinnor till försvaret att öka kunskaperna om hur försvaret verkligen ser ut och hur dess personalkår verkar och fungerar.

I kustartilleriet är man duktig på det här. Man har en rekryteringskampanj där man försöker komma till rätta med alla vanföreställningar om officerskåren. Om du har den här killen som ideal, då skall du inte söka jobb hos oss, säger man på en affisch med John Wayne.

Nej, officerskåren består verkligen inte av stenhårda, reaktionära gaphalsar, som John Wayne brukar personifiera. Tvärtom – det är vanligt folk med samhällsanda och demokratiska värderingar. Det är värdefullt att den här frågestunden bidragit till att upplysa om det.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Jag vill bara lämna den kompletterande upplysningen att mitt svar var att alla kvinnor som är aktiva inom försvarsmakten måste vara beredda att försvara den plats där de själva befinner sig, eftersom det är mycket svårt att definiera vad som är stridande och icke stridande förband. Här föreligger alltså en misstolkning av intervjuaren. Jag sade alltså att

kvinnor måste vara beredda att försvara den plats de befinner sig på, och det innebär att de kan bli inbegripna i strider i alla möjliga olika situationer.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om de ekonomiska villkoren för skyddsrumbyggen

Försvarsministern LARS DE GEER erhöll ordet för att besvara *Per Bergmans* (s) den 8 mars anmälda fråga, 1978/79:416, och anförde:

Herr talman! Per Bergman har frågat om jag avser att föreslå ändringar i civilförsvarslagen för att undanröja vissa påtalade olägenheter av att nya regler för finansiering av skyddsrum tillämpas efter den 30 juni 1979.

De nya reglerna för finansiering av skyddsrum innebär i korthet att staten betalar ersättning till dem som anordnar skyddsrum i nya anläggningar och byggnader som har påbörjats efter den 30 juni 1979. För anläggningar och byggnader som har påbörjats före denna dag gäller att fastighetsägarna själva får bekosta skyddsrummen med undantag av skyddsrum i flerfamiljshus som uppförs med stöd av statliga bostadslån. I sistnämnda fall står staten för kostnaderna.

Jag vill framhålla att inemot hälften av alla skyddsrum byggs i sådana flerfamiljshus och således redan nu bekostas av statsmedel. Med hänsyn till detta och till att så kort tid återstår tills de nya reglerna helt börjar tillämpas anser jag inte att frågan kan ha den betydelse för sysselsättningen under vintern 1980 att några särskilda åtgärder behöver vidtas.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Frågan är ställd av Per Bergman. I dennes frånvaro har jag ombetts att föra fram synpunkter på det problem som aktualiserats. Jag vill dock först tacka försvarsministern för svaret.

Det är riktigt att riksdagsbeslutet innebär att kostnaderna för skyddsrummen efter den 1 juli 1979 kommer att finansieras med statliga medel. Från detta datum upphör skyldigheten att till staten betala skyddsrumavgift.

Så långt är allt gott och väl. Men nu ger problemen sig till känna. Om byggnadsföretaget påbörjas före den 1 juli i år gäller nuvarande oförmånliga regler. Detta kan innebära – med tanke på de snabbt stigande byggkostnaderna är risken för det påtaglig – att vissa byggnadsföretag senareläggs till efter halvårsskiftet. Så allvarlig är kostnadsutvecklingen inom bostadsproduktionen att varje chans att åstadkomma lägre produktionskostnader måste tas till vara. Ju mer vi närmar oss kommande halvårsskifte, desto större orsak har vi att känna oro beträffande startandet av nya byggföretag.

Det är en kostnadsfråga om ett byggnadsföretag fördröjs beroende på en gynnsammare finansiering efter ett visst datum. I sin tur kan det också medföra sysselsättningssvårigheter för byggnadsarbetarna under vintern 1980. Det är dessa förutsedda svårigheter som Per Bergman ville undanröja med frågan till försvarsministern.

Av det nyss lämnade svaret kan vi utläsa att en kort tid återstår till den 1 juli – det visste vi förut –, att frågan inte kan ha sådan betydelse för sysselsättningen att särskilda åtgärder är behövliga och att försvarsministern väljer passivitet i stället för att, om än så litet, visa prov på handlingskraft.

Det återstår nu, herr talman, att på riksdagsnivå fundera över vilka möjligheter det finns att ta ett initiativ i frågans riktning. Arbetsformerna ger utrymme för sådana initiativ. Åtgärden skall då sikta till att flytta fram ikraftträdandet av de nya, förmånligare reglerna så att de kan fungera omedelbart efter ett beslut i riksdagen. För bostadsbyggandets och bostadsbyggarnas skull och med hänsyn till jakten på kostnader på bostadsmarknaden hoppas jag att de övriga partierna ställer upp. Därför kommer vi socialdemokrater att pröva förutsättningarna för ett riksdagsinitiativ i denna fråga.

Om de ekonomiska villkoren för skyddsrumbyggen

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Jag vill upplysa Oskar Lindkvist om någonting som han sannolikt känner till: inte ens i fråga om hus som påbörjas nu är man lottlös. När det gäller småhus och barndaghem föreligger för dagen ingen skyldighet alls att bygga skyddsrum, så där kan man helt bortse från skyldigheten att bygga skyddsrum före den 1 juli. I ett antal andra sammanhang ersätter staten redan nu kostnaderna efter vissa normer. För t. ex. skyddsrum vid skolor ersätter staten två tredjedelar av kostnaderna, och för trafikantskyddsrum vid hamnar, flygplatser, järnvägsstationer och tunnelbanor ersätts också två tredjedelar. Det finns alltså ett ganska stort antal ändamål där staten i dag lämnar bidrag, låt vara i vissa fall bara två tredjedelar.

Kvar som mål för Oskar Lindkvists kritik står egentligen bara industrianläggningar som sysselsätter mer än 25 personer och kontorsbyggnader som är över två våningar höga. Där föreligger nu skyldighet att ordna skyddsrum, men inga bidrag ges av staten. Jag betvivlar att just några anläggningar av den typen har varit aktuella för påbörjande nu och blivit uppskjutna.

Vi har med anledning av herr Bergmans fråga hört efter på ett antal länsbostadsnämnder, och i ett enda fall – i Göteborg – sade man att det var någon som hade frågat efter detta. I samtliga övriga fall sade man att ingen hade resonerat om problemet. Man ansåg alltså inte att det var något problem.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Det är klart att detta är ett problem; annars hade ju inte frågan ställts av en av de mest initierade på den svenska bostadsmarknaden.

Nu skall inte försvarsministern försöka att plocka det väsentliga i frågan ur debatten genom att hänvisa till hur mycket statsstöd som utgår när man bygger skyddsrum för olika delar av den svenska marknaden. Det var inte det frågan gällde. Den gällde att efter den 1 juli 1979 tar staten över samtliga kostnader, och det är skillnad på om staten ersätter två tredjedelar eller om den tar hela kostnaden.

Avsikten med frågan är att få kontinuitet i framför allt bostadsbyggandet, och bakgrunden är den oro som har kommit till uttryck också från byggnadsarbetare, som är väldigt intresserade av att ha kontinuitet i sin sysselsättning. Vi har ju länge i riksdagsarbetet från praktiskt taget alla partiers sida försökt få till stånd en byggproduktion som inte störs av onödigt svåra bestämmelser, och jag tycker att det skulle ha legat i försvarsministerns intresse att hjälpa till att undanröja denna oformlighet i lagstiftningen.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! I alla bostadshus som byggs med statliga lån ersätter ju staten redan i dag kostnaderna för skyddsrum, och detta gäller en ganska stor del av bostadsbyggandet.

Vidare vill jag påminna Oskar Lindkvist om att propositionen lades fram för tio månader sedan, och statens vilja att från den 1 juli i år ersätta kostnaderna för alla skyddsrum måste rimligtvis ha varit känd rätt så länge. Jag tror därför att det vore omotiverat att nu, i slutet av en tidsperiod som i alla fall är tio månader lång, göra en ändring.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag hade väntat att försvarsministern skulle komma med den invändningen, att detta ju har varit känt så länge att man borde ha observerat det tidigare och gjort ett påpekande för försvarsministern, som då möjligen skulle ha haft ett större intresse av att gripa in och ändra på bestämmelsen. Det är helt riktigt. Men det är ju först på senare tid vi har observerat att risken för att det kan uppstå störningar i produktionen, i arbetet på byggmarknaden, förefinns. Därför har frågeställaren haft till syfte att undanröja detta genom att ge försvarsministern en chans att flytta fram datum för ikraftträdandet av de nya bestämmelserna.

Svårare är ju inte det här ärendet än att försvarsministern mycket lätt kunde ha föreslagit en sådan åtgärd. Det kostar inte en enda krona att göra detta. Det är det som är det viktiga i den här frågan. Och det skapar en bättre garanti för kontinuitet i arbetet på bostadsmarknaden.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Om Oskar Lindkvist talade om ett problem som uppfattades som akut av många berörda skulle jag ha större anledning att följa hans uppmaning. Men vid vår rundringning till ett stort antal länsbostadsnämnder var det bara en enda som över huvud taget visste om problemet. De andra visste alltså inte om det, och jag har därför svårt att dela herr Lindkvists uppfattning att det här skulle vara ett mycket akut problem som allvarligt hindrar igångsättningen av byggande under de kvarvarande tre månaderna av budgetåret.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag kan förstå om försvarsministern visar ett mycket stort personligt engagemang i frågor som gäller flygplan och andra stora kostnader för det svenska samhället. Men jag kunde inte tänka mig att försvarsministern skulle visa ett lika stort personligt engagemang när det gäller en framställd fråga som är så rimlig som denna. Det rör sig ju om att flytta ikraftträdandet av en bestämmelse från den 1 juli till ett något tidigare datum för att undvika störningar på den svenska byggmarknaden.

Eftersom det inte heller kostar någonting utan är en åtgärd för att åstadkomma kontinuitet hade jag kunnat tänka mig att försvarsministern skulle ha haft en mera positiv inställning. Jag beklagar att han gör detta motengagemang, för vi skulle ha behövt större förståelse från försvarsministerns och därmed från regeringens sida.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Mitt engagemang är inte så stort, för jag betraktar inte frågan som särskilt pressande efter den rundfråga vi gjort på länsbostadsnämnderna.

Hade vi vid vår undersökning fått ett intryck av att det varit ett stort antal byggen som skulle ha kommit i gång tidigare, om inte den här skyddsrumslagen funnits, så hade jag haft ett annat engagemang – det kan jag försäkra till herr Lindkvist.

Vidare vill jag påpeka att alla lagar som denna församling stiftar måste ju träda i kraft vid någon tidpunkt. Om man skulle försöka genomföra retroaktivitet och tidigare ikraftträdande i olika lägen, så skulle man trassla till arbetet för lagstiftarna och för dem som skall genomföra de nya lagarna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om uppslutningen kring regeringens energipolitik

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att besvara *Olof Johanssons* (c) den 26 februari anmälda fråga, 1978/79:366, till statsministern, och anförde:

Herr talman! Olof Johansson har frågat statsministern på vilket sätt regeringen avser att i energipolitiken åstadkomma den breda uppslutning bland svenska folket som regeringsförklaringen utlovar och dessutom konstatera om den existerar.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Regeringen har nyligen lagt fram förslag till riktlinjer för energipolitiken fram mot 1990. Förslaget innebär framför allt att energipolitiken inriktas på att minska Sveriges stora oljeberoende. För att uppnå detta krävs sträng hushållning med energi. Den beräknade årliga ökningstakten av energiförbrukningen pressas därigenom ned till ett absolut minimum. Vidare krävs att man utnyttjar sådana alternativ till olja som finns tillgängliga i dag, däribland även kärnkraft. Kärnkraftsprogrammet begränsas till de reaktorer som är

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om uppslutningen
kring regeringens
energipolitik*

färdigställda eller påbörjade, dvs. tolv stycken. För att få ta de nybyggda reaktorerna i drift fordras att kraftföretagen uppfyller villkorlagens krav. Någon utbyggnad därutöver bör enligt regeringens mening inte komma till stånd.

Energipolitiken ges vidare en inriktning som möjliggör en successiv utveckling mot ett energisystem som huvudsakligen baseras på uthålliga, helst förnybara inhemska energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan. En särskild satsning sker på solvärme. I regeringsförslaget finns också en rad åtgärder som syftar till att skydda miljön och förbättra säkerheten.

Regeringens förslag grundas i huvudsak på energikommissionens överväganden. Bakom dessa stod bl. a. en majoritet av ledamöterna från de politiska partierna, ledamöterna från LO och TCO samt fristående experter. Energi-kommissionens betänkande fick vidare ett brett stöd i remissyttrandena. Förslaget har således god förankring i partier, organisationer och folkrörelser. Det är regeringens bedömning att en energipolitik med denna inriktning kommer att få den breda uppslutning som omnämnes i regeringsförklaringen.

OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret av energi- och samordningsministern. Jag beklagar att statsministern inte vill försvara och förklara sin egen regeringsförklaring. Och det framgår tyvärr också av svaret att inte heller Carl Tham vill diskutera särskilt mycket den fråga som jag ställt, nämligen den demokratiska aspekten på energipolitiken framöver. Däremot har statsministern besvarat en del av min fråga inför folkpartiets näringspolitiska råd den 14 mars. Riksdagen kommer tydligen i andra hand.

Jag tänker inte ta upp tiden här i kammaren med att diskutera energipolitiken i allmänhet – det har vi andra tillfällen att göra. Därför koncentrerar jag mig på den sista meningen i Carl Thams svar. Det är alltså regeringens bedömning att "en energipolitik med denna inriktning kommer att få den breda uppslutning som omnämnes i regeringsförklaringen".

Han svarar inte på det andra ledet i min fråga, dvs. hur den tänker konstatera detta – om han inte menar att det redan är konstaterat i samband med att energikommissionen avgav sitt betänkande.

Jag tycker det finns anledning att ställa några kompletterande frågor i det här sammanhanget: Hur kan det komma sig att undersökning efter undersökning visar att opinionen är splittrad främst i kärnkraftsfrågan, att partierna är splittrade och att motståndet mot en kärnkraftsutbyggnad växer? En ytterligare fråga är: Vilka undersökningar om medlemmarna i de organisationer som deltog i energikommissionens arbete är det som Carl Tham syftar på i sitt svar? Jag tror det vore intressant att få reda på detta och, som sagt, få svar på den fråga som jag ställde avslutningsvis i min ursprungliga frågeformulering: Hur tänker regeringen konstatera att det finns en uppslutning?

När det står i regeringsförklaringen att det skall finnas uppslutning – t. o. m. bred uppslutning – bland svenska folket räknade jag nämligen med att

man på något sätt skulle försöka eftersträva det genom aktiva åtgärder eller genom den beslutsprocess som man slutligen skulle stanna för i den här frågan – detta eftersom både Carl Tham och jag vet att opinionen här är splittrad. Eller vet inte Carl Tham det?

Frågan om en folkomröstning har diskuterats under lång tid. Den diskuterades under trepartiregeringens tid. Då kunde ni tänka er folkomröstning. I annat fall hade ni väl inte skrivit under den regeringsförklaring som då existerade.

Om jag har tolkat statsministern rätt tar ni nu avstånd från folkomröstning som metod. Varför har ni ändrat er?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Vi finner det inom regeringen ganska naturligt – arbetet i regeringen är så fördelat, och det vet också Olof Johansson – att frågor som rör energipolitiken också besvaras av den som närmast ansvarar för energipolitiken.

Här i riksdagen tar vi ställning till folkomröstning och till andra politiska frågor med utgångspunkt i de överväganden som partierna gör. Partierna grundar i sin tur sina överväganden på diskussioner inom partierna, på frågor som har ställts till organisationer, på remisser och liknande som är naturligt vid en beredning i vanlig ordning.

Jag vill inte som Olof Johansson dra en skarp gräns mellan dessa folkrörelser, organisationer och partier å ena sidan och svenska folket å andra sidan. Det är ett resonemang som inte kan accepteras. Den representativa demokrati som vi har i Sverige måste fungera också när det gäller komplicerade och kontroversiella frågor. Partierna måste också här kunna ta sitt ansvar. Det var också centerpartiets inställning i denna fråga i 1976 års valrörelse och har varit så under lång tid, ända fram till dess att centern såg sig föranlåten att upplösa den gamla trepartiregeringen.

Vi har nu föreslagit en energipolitik som bärs upp av breda grupper i samhället. Den innebär att vi sätter punkt för kärnkraftsprogrammet. Den innebär vidare – jag har uppfattat debatten på det sättet – att alla partier nu accepterar kärnkraften under överskådlig tid som en ofrånkomlig kraftkälla i det svenska energisystemet. Skillnaderna mellan partierna i energifrågan har därmed minskat. Att då anordna en folkomröstning, som enligt centerns förslag tydligen skall handla om huruvida man skall fullborda två reaktorer eller inte, synes inte särskilt meningsfullt.

OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Carl Tham talar om den representativa demokratin. Den är jag också anhängare av, när den är representativ. Låt mig ta ett litet exempel från Carl Thams hemmaplan, dvs. folkpartiet.

Det är naturligtvis intressant att fråga före partisekreteraren i folkpartiet varför man inte anmälde sin inställning till energi och demokrati i valrörelsen 1976 så att väljarna den gången hade möjlighet att ta ställning. Det finns som bekant undersökningar som visar att ungefär en tredjedel av folkpartiväljarna

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om uppslutningen
kring regeringens
energipolitik*

uppfattade det så att folkpartiet hade samma inställning som centerpartiet i denna fråga. Och jag kan förstå deras misstag. Om Carl Tham vill skall jag läsa upp många citat ur uttalanden gjorda av Carl Tham själv och av Ola Ullsten. Jag kan fortfarande instämma i dem, men folkpartiet kan uppenbarligen inte längre stå för dem. Då återkommer jag till min fråga: Varför har ni ändrat uppfattning?

Är det dessutom så att Carl Tham uppfattar att det här förhandlandet i slutna rum mellan ett fåtal personer som uppenbarligen har föregått energipropositionen är en överlägsen metod jämfört med att inför folket redovisa sina energipolitiska alternativ och ge folket ett direkt inflytande över den långsiktiga energipolitiken?

Jag tror att det är viktigt att vi får klarhet i dessa frågor och att inte de ganska ödesmättade tankar som en del av Carl Thams egna partikamrater har satt på pränt blir det bestående intrycket. Citat av ett uttalande av Per Wrigstad: "I demokratins genombrott hade liberalism och frisinne en central plats vid fronten. Vill 1979 års folkparti binda sitt namn vid demokratins sammanbrott?"

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag finner det en aning besynnerligt att Olof Johansson påstår att energipolitiken här i landet utformas i slutna rum och uppenbarligen utan offentlig insyn. Om det är någon fråga som verkligen har varit föremål för en omfattande debatt under de gångna åren så torde det vara energifrågan. Om det är någon fråga som har blivit utredd år efter år av en rad olika experter så är det just energifrågan och kärnkraften. Självfallet förutsätter jag att riksdagen kommer att ge också denna fråga en omsorgsfull prövning. Det finns inget skäl för att det icke skulle ske. Men däremot har det klart framgått av partiernas kommentarer och av de remisser som har grundats på bl. a. energikommissionens betänkande att det här finns en bred samling.

Olof Johansson säger sig vara bekännare till och anhängare av den representativa demokratin, men det är tydligen han själv som skall avgöra när den är representativ eller inte. I 1976 års valrörelse förklarade centern kategoriskt att man nu skulle ta ställning till frågan om kärnkraftens vara eller inte vara. "Det går inte att skilja ut en så viktig och avgörande fråga från partiernas handlande. Partierna måste klart ta ställning." Så sade Thorbjörn Fälldin i radio. "Det vore alldeles orimligt att politiska partier i de verkliga framtidsfrågorna inte skulle ha en genomarbetad uppfattning. Att säga ja eller nej till kärnkraft är den avgörande frågan i detta fall." Så sade Thorbjörn Fälldin i TV.

Väljarna tog ställning till kärnkraften i 1976 års val. Över 70 % av väljarna röstade emot centerns orealistiska avvecklingsplaner. Dessa är nu övergivna, såvitt jag förstår, och därmed föreligger också förutsättningar för en mer samlad syn på energifrågorna här i riksdagen.

OLOF JOHANSSON (c):

Nr 108

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om uppslutningen
kring regeringens
energipolitik*

Herr talman! Carl Tham svarar inte på min fråga. Ni redovisade aldrig er politik. Det fanns också andra partier som blev missuppfattade därför att de låg lågt och inte redovisade sin politik i 1976 års valrörelse. Det blev aldrig någon avstämning av uppfattningen om energipolitiken, och det finns statsvetenskapliga undersökningar som stöder det. Jag kan förstå att Carl Tham känner sig besvärad av just de här frågorna, eftersom det finns så många uttalanden av honom själv som uppenbarligen hade avsikten att förvilla folkpartiopinionen. För det är väl den här politiken som är den rätta, alltså inte den ni anmälde i valrörelsen 1976?

Carl Tham sade t. ex. i en artikel: Det sociala värdet av en fortsatt satsning på ökad energiomvandling i alltmer komplicerade och sårbara system står inte längre i rimlig proportion till de allvarliga långsiktiga effekterna.

Det här är bara ett bland en rad uttalanden, som lika väl hade kunnat sägas av oss men som folkpartiet stod för under valrörelsen. Jag frågar återigen: Varför har ni ändrat er? Vad är det som har gjort att folkpartiet plötsligt bytt uppfattning? Är det inte så, för att återknyta till förhandlandet om den energipolitiska propositionen, att detta har skett i slutna rum? På vilket sätt har det redovisats vad ni har gett och tagit vid dessa förhandlingar med de övriga partierna?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Arbetet redovisas i den proposition som har lagts fram för riksdagen, och riksdagen skall nu ta ställning till propositionen. Så går det till i en demokrati, Olof Johansson.

Valrörelsen 1976 – om vi nu skall gå tillbaka till den – handlade bl. a. om hur det skulle kunna gå för å ena sidan folkpartiet och moderaterna och å andra sidan centerpartiet att enas i energifrågan. Den debatten berodde på att centerpartiet företrädde ett avvecklingskrav som varken folkpartiet eller moderaterna kunde acceptera. Det framgick också helt klart, eftersom både folkpartiet och moderaterna i 1975 års energibeslut hade röstat för att vi skulle använda kärnkraft. Det är också helt klart att centerpartiet i den valrörelsen kategoriskt avvisade folkomröstningskravet, och man har gjort det även senare. Man gjorde det under trepartiregeringens tid bl. a. med hänvisning till villkorslagen, vilket jag finner vara fullt korrekt och riktigt. Vi skapade en villkorslag just för de reaktorer som har fått koncession och som diskussionen nu tycks gälla.

Jag vill vidare säga att varken Olof Johansson eller centerpartiet har klargjort ordentligt vad en folkomröstning skulle handla om. Det tycks emellertid som om den skulle handla om huruvida man i framtiden skall utnyttja tio eller tolv reaktorer. Det återstår för Olof Johansson att förklara hur det kan komma sig att den princip som han ansåg vara så viktig 1976, nämligen att partierna måste ta ställning, nu är så förkastlig att man i stället måste ha en rådgivande folkomröstning om frågan om man skall ha tio eller tolv reaktorer.

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om uppslutningen
kring regeringens
energipolitik*

OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag föredrar naturligtvis att precisera alternativen själv. De skall inte preciseras av Carl Tham, för då blir det förvrängningar och förfalskningar.

Det är alltså inte fråga om tio eller tolv reaktorer. Det trodde jag hade framgått av debatten för länge sedan, men ni fortsätter att tjata om denna felaktiga tolkning. Vad det gäller är att stoppa kärnkraftsutbyggnaden för alltid i Sverige. Vi ser ju vad som händer när man inte gör det. Det framgår med full tydlighet av den proposition som ni har lagt fram. Ni släpper fram hetvattenledningar. Ni kan tänka er uranbrytning. Ni anmäler inte vad ni tänker göra med Asea-Atom – där pågår förhandlingar. Ni släpper fram 800-kV-ledningarna.

Det är alltså så, Carl Tham, att de alternativa och förnyelsebara energikällorna skall få sin chans – kanske – någon gång på 1980-talet. Då skall de introduceras på en marknad med elöverskott, och då skall de kunna göra sig gällande utan det massiva utvecklingsstöd som skattebetalarna får betala för kärnkraften, ungefär 6 miljarder enligt Scan Power-rapporten. De skall – kanske i en folkomröstning – ställas emot etablerad kärnkraftsproduktion och ett låst energisystem någon gång på 1980-talet.

Varför har ni ändrat er i folkomröstningsfrågan sedan trepartiregeringens tid?

TALMANNEN:

Inför den fortsatta överläggningen får jag erinra om vad debattreglerna anger vid besvarande av fråga. Det första anförandet får omfatta längst tre minuter, det andra anförandet längst två minuter och följande anföranden längst en minut.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Det kan ändå inte vara så att Olof Johansson själv skall bestämma vad folkomröstningen skall handla om. Om man skall ha en folkomröstning, då måste ju den frågan avgöras här i riksdagen liksom andra beslut som gäller samhällsutvecklingen.

Nu är det också så att centerpartiet tidigare kategoriskt har sagt att man bör ha en folkomröstning först i ett fastlåst parlamentariskt läge, när riksdagen har kört fast. – Jag hyser ingen oro för att det nu skall bli fallet. Vidare har centern förklarat, i varje fall tidigare, att man accepterar kärnkraft under förutsättning att villkorslagen kan uppfyllas och att man då vill sätta en gräns vid tio reaktorer i stället för tolv. Regeringen har alltså föreslagit tolv reaktorer och ett stopp därefter, men centerpartiet tycks vilja ha tio reaktorer och stopp därefter. Det är enligt vår bedömning icke en meningsfull folkomröstningsfråga.

OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag har fortfarande inte fått svar på min fråga om varför ni har ändrat er i folkomröstningskravet, som ni kunde tänka er att uppfylla under trepartiregeringens tid men som ni inte längre kan tänka er att uppfylla.

Den skillnad mellan alternativen som Carl Tham skisserar stämmer inte. Jag har redogjort för detta tidigare och behöver inte bemöta det ytterligare. Men jag vill säga att centern inte har "accepterat" tio reaktorer, som ni säger. Det är ju bara en fysisk realitet att dessa tio reaktorer finns på plats. Skall det vara så svårt att uppfatta?

Jag har sedan en avslutande fråga: Är det så att folkpartiet inte litar på folkomröstningar eller är det folket som folkpartiet inte litar på? Jag vill gärna ha ett svar på någon av de frågor jag har ställt här.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Folkpartiet liksom de andra partier som har uttalat sig i huvudsak positivt om den föreslagna energipolitiken har uppfattningen att denna fråga, efter allt detta utredande och diskuterande och efter det att partierna uppenbarligen ändå har kommit närmare varandra i sin bedömning, är mogen för ett beslut här i riksdagen. Vi anser att partier, folkrörelser och organisationer som har stött den här energipolitiken också har sin klara och fasta förankring hos de människor som de representerar.

Som centerpartiet slog fast 1976 är detta också en fråga, där partierna inte kan smita undan sitt ansvar. Folkpartiet har gjort stora ansträngningar att verkligen försöka samla riksdagen kring ett gemensamt beslut, och därvid har vi naturligtvis varit beredda att rucka på egna ståndpunkter. Det vore, enligt min mening, beklagligt om nu centerpartiet avvisar möjligheten att samlas kring en sådan energipolitik, som också innebär ett stopp för fortsatt kärnkraftsutbyggnad.

OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag tolkar Carl Thams svar så, att ni inte litar på folkomröstning. Men vad värre är: ni litar inte heller på folket. Vad vore annars naturligare än att – med hänvisning till vad vi tidigare har sagt – skjuta på beslutet till efter riksdagsvalet 1979 då den nyvalda riksdagen sammanträder, en riksdag vars ståndpunkter människorna förhoppningsvis känner, så att de inte kommer i samma situation som folktopiväljarna vid 1976 års val.

Slutsatsen av Carl Thams resonemang blir att folkpartiregeringen vill hindra ett folkinflytande över energipolitiken. Annars skulle det inte vara någon svårighet att skjuta på beslutet.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! De enda väljare som egentligen har anledning att känna sig på något sätt lurade är de som röstade på centerpartiet 1976 och trodde att centerpartiet kunde genomföra en avveckling av kärnkraften fram till 1985. Det var, som vi redan då framhöll, ett orealistiskt krav. Sverige kunde inom

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om ekonomiska
resurser för ener-
giinformation till
miljörörelsen och
folkkampanjen
mot atomkraft*

överskådlig tid inte klara sig utan kärnkraft. Centern har sedan också givit upp sitt krav, vilket jag anser vara ett framsteg.

OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Återigen gör Carl Tham en historieförfalskning.

Det är självklart att vi som minoritet här i riksdagen var tvungna att foga oss i vad en majoritet kom fram till. Vi lyckades inte att få med er på det här, och vi fick i valet inte det stödet av folket att vi själva kunde bestämma energipolitikens framtida utformning. Det är svaret på den frågan. Den här saken borde vara klarlagd vid det här laget – så många gånger som den har diskuterats.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om ekonomiska resurser för energiinformation till miljörörelsen och folkkampanjen mot atomkraft

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att besvara *Pär Granstedts* (c) den 2 mars anmälda fråga, 1978/79:395, och anförde:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig om jag är beredd att medverka till att miljörörelsen och folkkampanjen mot atomkraft får ekonomiska resurser för energiinformation, motsvarande dem som kraftindustrin avser att satsa.

Som svar på frågan vill jag anföra följande.

Riksdagen anvisade för budgetåret 1977/78 450 000 kr. till stöd för fria grupper och organisationers informations- och kunskapsspridning på energiområdet (prop. 1976/77:125 bil. 12, NU 1976/77:40, rskr 1976/77:345). Som motiv för beslutet anfördes att det var viktigt att främja en allsidig debatt inför kommande stora energipolitiska beslut. Energisparkommittén fördelade medlen. Hur dessa medel har använts kan jag f. n. inte redogöra för, då vissa organisationer inte har redovisat hur de har använt erhållna medel.

Från ett särskilt anslag under utbildningsdepartementets huvudtitel utgår statligt bidrag till studiecirkelverksamhet. För innevarande budgetår har beräknats 593,5 milj. kr. för denna verksamhet. Efter samråd med utbildningsministern vill jag nämna att dessa bidrag kan utnyttjas även av miljörörelsen för att, i enlighet med de bestämmelser som gäller för bidragsverksamheten, i studiecirkelform sprida information på energiområdet. Några ytterligare medel anser jag inte behöver utgå till denna verksamhet.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Tham för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag ställde frågan var pressens redogörelse för kärnkraftsindustrins rejäla satsning på spridning av information om kärn-

kraften och dess, enligt kärnkraftsindustrins uppfattning, stora förträfflighet. Jag konstaterade att det måste vara ett demokratiskt intresse i en sådan här viktig fråga, där meningarna är så delade, att bägge sidor arbetar med ungefär likvärdiga informationsresurser. Det skall alltså inte vara pengaresurserna som avgör vilken ställning folket tar i den här frågan.

Mot den här principiellt mycket viktiga bakgrunden tycker jag inte att statsrådets svar är särskilt upplyftande. Han hänvisade till ett anslag i 1977/78 års budget, som var en positiv företeelse. Det tillkom på initiativ av centerpartiet. Numera finns inte centerpartiet med i regeringen, och såvitt jag vet finns det inte heller något motsvarande anslag i den folkpartistiska budgeten.

Vad statsrådet Tham nu hänvisar till är möjligheten att få stöd till studiecirkel. Mot bakgrund av den här frågans betydelse och mot bakgrund av studiecirkelns effektivitet som ett medel att nå ut till mycket stora grupper är detta naturligtvis närmast ett håll mot de organisationer som arbetar med de här frågorna. I studiecirkel når man dem som redan är intresserade och engagerade. Det är alltså det som miljörelser skall sätta emot näringslivets propagandakampanjer, enligt statsrådet Tham.

I svaret säger statsrådet avslutningsvis: "Några ytterligare medel" – alltså förutom studiecirkelbidragen – "anser jag inte behöver utgå till denna verksamhet." Då vill jag fråga: Vad menar statsrådet Tham med ordet "behöver" i det här fallet? Anser han att de berörda organisationerna redan har så stora ekonomiska resurser att det hela inte är något problem? Eller anser statsrådet Tham att den här typen av information inte har något värde, att vi bara skall informera om kärnkraftens förträfflighet och inte om dess avigsidor? Eller anser han att studiecirkelbidraget är så förmånligt att organisationerna, om de får det, inte behöver ha ytterligare informationsresurser?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag menar med det jag sade i mitt svar att jag inte kan finna ytterligare medel för detta ändamål erforderliga och inte heller är beredd att föreslå sådana medel. Jag är en aning förvånad över att Pär Granstedt anser att det är ett håll att anslå medel som kan utnyttjas via studiecirkelverksamhet. Det är väl ändå en nedvärdering av den omfattande cirkelverksamhet som bedrivs i det här landet och som alla partier och organisationer normalt brukar anse vara en värdefull verksamhet.

I övrigt vill jag bara säga att de särskilda medel som Pär Granstedt åberopar tillkom uttryckligen inför det energibeslut som skulle fattas i anslutning till energikommissionens arbete osv. Jag har därför inte funnit det erforderligt att i den proposition som nu har förelagts riksdagen uppta något särskilt anslag i denna del.

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om ekonomiska
resurser för ener-
giinformation till
miljörörelsen och
folkampanjen
mot atomkraft*

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! När jag säger att det är ett hån mot miljörörelsen att hänvisa till studiecirkelbidraget när det gäller möjligheterna att möta kärnkraftsindustrins informationskampanj, beror det på att jag visserligen tycker att studiecirkel är ett mycket bra instrument för att bedriva studier i cirkelform, men att det är ett hån att hänvisa till studiecirkelbidraget som någonting som kan vara motvikt mot eleganta välformulerade propagandabroschyrer från kärnkraftsindustrin. Att säga detta är inte på något sätt att nedvärdera studiecirkelarna, men det är att konstatera att det är skillnad på studiecirkel och en informationskampanj av det slag som Föreningen för elektricitetsens rationella användning enligt uppgift planerar. Var sak på sin plats – det tycker jag är en god utgångspunkt.

Vidare motiverar statsrådet Tham det förhållandet att han inte är beredd att ställa några ytterligare resurser för informationssyfte till förfogande för dem som är kritiska till kärnkraft med att man skulle få diskutera dessa spörsmål till dess riksdagen fattat sitt energipolitiska beslut. Innebär det att när riksdagen har fattat sitt beslut, då bör den här debatten helst upphöra? I varje fall måste grundinställningen vara att man inte bör sprida information som är negativ för kärnkraften. Det är i så fall en mycket anmärkningsvärd inställning.

Herr talman! Detta är en demokratiskt viktig fråga. Vi skall inte tro att energidebatten är avslutad därför att riksdagen, uppenbarligen i strid med en mycket bred folkopinion, eventuellt framöver kommer att fatta ett beslut om en fortsatt kärnkraftsutbyggnad. Detta kommer att fortfara att vara ett av vårt lands viktigaste politiska spörsmål.

Vad som nu måste vara samvetsfrågan för Carl Tham och folkpartiregeringen – oavsett den egna inställningen rent sakligt – är: Är det riktigt att det i denna viktiga angelägenhet bedrivs en informationskampanj med miljonresurser bakom den ena sidans uppfattning medan motsidan, bortsett från studiecirkelbidraget, nästan inte har några ekonomiska resurser alls?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Pär Granstedt och jag är tydligen ense om värdet av studiecirkelverksamheten. Vad i övrigt beträffar den framtida debatten är jag helt övertygad om att den kommer att föras. Frågan gäller dock inte det, utan om staten vid sidan om de ordinarie kanaler som finns för att exempelvis främja studiecirkelverksamhet dessutom skall utge särskilda medel för denna debatt. Jag måste säga att jag inte kan finna några skäl för det.

Det finns också andra frågor som är viktiga och där det förs livliga diskussioner. Det gäller också kontroversiella frågor. Statsmakterna kan inte i varje enskilt fall gå ut med pengar för särskilda insatser i sådana sammanhang. Att energidebatten kommer att fortsätta är jag helt övertygad om, och det tror jag också är nyttigt på många olika sätt, men det är inte det som denna frågeställning gäller.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det finns inte särskilt många politiska stridsfrågor där en grupp inom näringslivet går ut med riktade propagandainsatser med miljonresurser bakom sig. Därvidlag skiljer sig energifrågan från de flesta andra politiska stridsfrågor, och det är mot den bakgrunden som jag har ställt frågan. Jag konstaterar att om ingenting speciellt görs, kommer de båda sidorna att ha mycket ojämna ekonomiska resurser.

Jag ställer mig frågan, och jag har ställt den till Carl Tham: Är det acceptabelt ur demokratisk synvinkel att vissa delar av näringslivet på det här sättet med sina ekonomiska resurser försöker påverka den svenska folkopinionen i en vital politisk fråga, utan att de som hävdar den motsatta uppfattningen har likvärdiga ekonomiska förutsättningar?

Om statsrådet Tham och folkpartiregeringen tycker att det är ett bra och riktigt sätt att föra politisk debatt i vårt land, tycker jag att Carl Tham skall redovisa det. Om regeringen inte tycker att det skall gå till på det sättet, tycker jag också att regeringen skall vara beredd att släppa till ekonomiska resurser för miljörelsen och för folkkampanjen mot kärnkraft, så att vi får en balanserad debatt med jämbördiga resurser på ömse håll.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! I ett demokratiskt samhälle förekommer det att företag, organisationer och enskilda deltar i debatten, och det sker också ibland med olika ekonomiska resurser som bas. Så kan vara fallet oavsett om det är näringslivet, organisationer, folkrörelser etc. som blandar sig i debatten. Det är ett uttryck för den mångfald som förekommer i ett demokratiskt samhälle. Det skulle aldrig falla oss in att vilja stoppa en sådan opinionsbildning och en sådan debatt.

Dessutom ger statsmakterna på olika sätt stöd till opinionsbildning genom anordningar som vi har beslutat om här i riksdagen. Dit hör bl. a. studiecirkelverksamhet, i viss mening också stöd i en ganska stor skala till dagspress och till annan press. Man kan också säga att stöd till ideellt arbete och till partier hör dit. Däremot kan det ju inte vara statsmakternas uppgift att i varje enskild debattfråga med särskilt stöd försöka korrigera olika ekonomiska nivåer mellan de olika debatttagarna. Det är mot den bakgrunden som jag menar att det i dagsläget inte finns något behov av sådana insatser som här har efterfrågats.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag har ställt min fråga utifrån en konkret situation, en konkret problemställning, som jag också har redovisat. Fallet är att näringslivet går ut med miljonresurser för att påverka den svenska folkopinionen i en viss riktning. De som vill företräda den motsatta sidan har i princip inga ekonomiska resurser alls.

Skall jag tolka statsrådet Thams svar så, att detta är en ordning som är helt förenlig med en liberal samhällssyn, att det är så det skall gå till i folkpartiets Sverige? Nästa gång som näringslivet satsar miljonresurser t. ex. för att

Nr 108

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om ekonomiska
resurser för ener-
giinformation till
miljörelsen och
folkampanjen
mot atomkraft*

*Om uppbyggnad
av en vargstam i
Sverige*

övertyga svenska folket om nödvändigheten av att vi skaffar B3LA, är det i så fall i sin ordning. Nästa gång det är någon annan vital politisk fråga som någon grupp i näringslivet vill att svenska folket skall tycka på ett bestämt sätt i, så skall man ha fria händer att i kraft av sin överlägsna ekonomiska styrka gå in och se till att folket gör så.

Här är inte fråga om likvärdiga parter. Enskilda ideella organisationer kan aldrig ställa upp ekonomiska resurser jämförbara med näringslivets. Lyckligtvis är det mycket sällan som näringslivet eller grupper inom näringslivet går in och försöker påverka folkopinionen i en bestämd riktning. Det gör denna fråga ganska unik.

Vi skall i vår demokrati vara glada för att näringslivet i allmänhet håller sig utanför de politiska stridsfrågorna, men om så sker tycker jag det är självklart att samhället måste gå in och garantera balansen i den politiska debatten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om uppbyggnad av en vargstam i Sverige

Jordbruksministern ERIC ENLUND erhöll ordet för att besvara *Carl-Wilhelm Lothigius* (m) den 9 mars anmälda fråga, 1978/79:419, och anförde:

Herr talman! Carl-Wilhelm Lothigius har frågat mig om åtgärder genom vilka jag anser att en uppbyggnad av en vargstam i landet skall kunna åstadkommas.

De fyra stora rovdjuren, björn, varg, järv och lo, utgör en nationell tillgång som vi måste skydda och vårda. Vi måste också se till att dessa stammar bibehålls vid reproduktionsduglig storlek.

I mitten av 1960-talet hotades vargstammen av fullständig utrotning. För att förhindra detta fridlystes vargen första gången under jaktåret 1965/66. Genom den senare omläggningen av systemet för fridlysning blev bl. a. vargen fridlyst hela året. Härigenom skapades möjligheter att förhindra utrotningen. Fridlysningsbestämmelserna har medfört att vi nu kan se början på en fast vargstam.

Intresset av att bevara reproduktionsdugliga rovdjursstammar måste vägas mot behovet att skydda rennäring och annan tamdjurskötsel. Med hänsyn härtill kan en rovdjursstam inte tillåtas öka okontrollerat. Om stammen inom ett område utvecklas så att den är till synnerligt obehag för befolkningen eller till avsevärt men för tamdjurskötseln, får länsstyrelsen ge tillstånd till jakt utan hinder av fridlysning. Vid tillståndsgivningen skall länsstyrelsen se till att fasta stammar bevaras i landet. De nu gällande reglerna innebär alltså att vi har skapat förutsättningar för att bibehålla en vargstam som är mäktig egen reproduktion.

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga.

1965 tog jag tillsammans med några kamrater upp denna fråga första gången i riksdagen. Något senare kom regeringen att fridlysa den stackars vargstam som vi hade kvar, ca tio djur. De tio vargarna försvann så småningom nästan helt, dvs. under den tid då vi väntade på fridlysningen, såg man till att ett antal vargar sköts. Några djur förgiftades för att på det viset försvinna. Sedan kom fridlysningen av de här vargarna. Någon eller några vargar kunde vi spåra då och då. Själv har jag spårat en varg uppe i Sarek, en hona som var ganska illa tilltygad.

I jaktstadgan sägs: "Sådant tillstånd får meddelas endast om och i den mån stammen av sådant djur inom visst område utvecklats så, att den är till synnerligt obehag för befolkningen eller är till avsevärt men för tamdjurskötseln. Vid tillståndsgivningen skall beaktas att fasta stammar av nämnda rovdjursarter böra bevaras i landet."

Herr jordbruksminister, vi har f. n. inga ordentliga fasta stammar av varg i landet. Vi har en enda liten stam, som man nu i stället skall decimera med två djur.

Det kan icke vara riktigt. Det här svaret innebär, herr jordbruksminister, att regeringen icke har klart för sig hur fridlysningsbestämmelserna från början gjorde sig gällande.

Det är egentligen på sätt och vis en ganska stor fråga, eftersom den berör både Sverige, Finland och Norge. Europarådet tar snart upp frågan om de hotade djurarterna, bland vilka vargen är medtagen – och där vi snart skall skriva på en resolution – Italien har varg en timmes bilresa från Rom osv. Då är frågan: Skall vi ändå inte få ha någon eller några vargstammar kvar i det här landet som ekologiskt underlag för att få behålla även en rad andra djurarter, för vilka vargstammen är nödvändig, t. ex. fjällräven, som håller på att försvinna på grund av att vi inte längre har varg? Det är också på det viset att vi i dag ger samerna möjlighet att få relativt ordentligt betalt för de renar som rivs av varg.

Herr jordbruksminister, jag anser alltså att det svar som nu är framfört är felaktigt och att det inte rymmer med det beslut som vi har fattat. Jag föreställer mig att en ändring av jaktstadgan därför måste företas.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Jag utgår från att länsstyrelsen vid sin bedömning gjort de överväganden som den skall göra. Genom att ge tillstånd till jakt efter två vargar – och inte efter hela det antal som man hade ansökt om – har länsstyrelsen, såvitt jag förstår, sökt göra en avvägning mellan de två intressena, nämligen naturvårdens å den ena sidan och rennäringens å den andra. Naturvårdens intresse har alltså här tillgodosetts genom att ca 80–90 % av den kända vargstammen kommer att återstå, och rennäringens intresse har tillgodosetts genom att risken har minskat för en alltför plötslig förlust av många renar.

Nr 108

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om uppbyggnad
av en vargstam i
Sverige*

*Om uppbyggnad
av en vargstam i
Sverige*

Här vill jag dock tillägga att det är olyckligt om jakten tillåts ske utanför den biologiska ramen, dvs. under yngeltiden.

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Det är på det viset att samerna säger att vargar har rivit ungefär 50 renar, medan det enligt naturvårdsverket och enligt de undersökningar som gjorts faktiskt visat sig att det bara är 25 å 30 renar som rivits. Detta är en ytterst liten skattning av renstammen för att vi skall få behålla en vargstam, och samerna får ju också bra betalt för detta.

Jag minns att när vi hade vargdebatten i riksdagen 1965 var landshövding Lassinantti motståndare till den här situationen. Jag kan inte se annat än att det måste bli en ändring i jaktstadgan, herr jordbruksminister, och att vi måste begära rätt för naturvårdsverket att överklaga länsstyrelsens beslut. Annars måste all avlivning av varg ske på licens eller också – naturligare, som naturskyddsföreningen föreslår – skall naturvårdsverket bestämma om denna form av jakt. Vi kan inte ha det på detta vis längre. Vad som har skett har också uppmärksamrats i utlandet de senaste veckorna.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Ambitionen att tillskapa en fast vargstam skall genomföras endast så långt som detta är motiverat av naturvårdsskäl. Vi måste nu följa den population – den kärna – vargar som finns i frihet, för att lära oss det ekologiska samspelet runt vargen, vad vargen innebär för tamdjursskötseln m. m.

Eventuella tillstånd att jaga varg bör meddelas med hänsyn till de erfarenheter vi får genom dessa studier.

Jag vill ytterligare understryka att jakten bör ske inom den biologiska ramen.

Sedan vill jag, herr talman, tillägga att enligt vad jag har erfarit kommer jakt- och viltvårdsberedningen att föreslå att naturvårdsverket skall få besvärsrätt i beslut enligt jaktlagstiftningen, vilket naturvårdsverket i dag inte har.

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Det sista är jag glad över att höra; det är bra att så kommer att ske.

Men jag är inte lika glad över regeringens inställning i denna fråga i dag, mot bakgrund av de händelser som har inträffat och de beslut som vi en gång har fattat.

Naturvårdsverket, som är en myndighet som är sakkunnig på detta område och vet vad som händer, begär att få en förändring till stånd. Naturvårdsverket kan alltså bättre än regeringen eller regeringens organ ge besked om vad som händer, och det är då naturligt att verket ger råd till regeringen i den här frågan, så att man inte så lätt kan gå ifrån dem som jordbruksministern här faktiskt gör.

Jag förutsätter att det här måste bli en förändring. Om jordbruksministern

tänker låta denna avskjutning fortsätta på samma sätt som hittills så får vi ingen vargstam. Det säger alla som är sakkunniga på detta område, och med den klokhet som jag vet att jordbruksministern har är jag säker på att han kommer att se till att det blir en ändring på detta område.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Jag kan försäkra Carl-Wilhelm Lothigius att vi med uppmärksamhet kommer att följa denna fråga för att se till att vargstammen bevaras.

Jag skall nämna ytterligare några saker.

Sedan flera år tillbaka sorterar under naturvårdsverket tolv skoterpatruller, som bl. a. har till uppgift att övervaka fjällsäkerheten och handha tillsynen av fjällstugor. Men vintertid utför dessa patruller också en inventering och övervakning i faunavårdens tjänst. Patrullernas arbete resulterar i rapporter som ger en ganska god bild av faunaläget.

Vad beträffar vargen har extra resurser satts in för patrullernas arbete för att vargens allmänna utveckling m. m. kontinuerligt skall kunna följas.

Carl-Wilhelm Lothigius nämnde också de internationella kontakterna. Sveriges, Norges och Finlands jaktförvaltande myndigheter har inlett ett samarbete bl. a. rörande vargen. Även forskningssidan är inkopplad i detta samarbete. Detta samarbete skall leda till en gemensam syn på rovdjursstammarna i Norden, samordnade insatser beträffande forskning, utbyte av erfarenheter, osv. Härigenom kan förhoppningsvis en gemensam förvaltning av rovdjursstammarna åstadkommas för de här berörda länderna.

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag skall inte ytterligare uppta kammarens tid, utan jag skall bara tacka jordbruksministern för det allra senaste svaret. Jag tror att det visar att regeringen fått en tankeställare av vad som hänt och att man inte lika lössläppt som hittills kommer att ge en länsstyrelse möjligheter att på detta sätt decimera en stam mot avrådande från naturvårdsintressena och sakkunskapen på detta område.

Jag ber att få tacka.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10. Om restaureringen av Hornborgasjön

Jordbruksministern ERIC ENLUND erhöll ordet för att besvara Sten Svenssons (m) den 27 februari anmälda interpellation, 1978/79:150, och anförde:

Herr talman! Sten Svensson har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att påskynda restaureringen av Hornborgasjön och därvid snabbt skapa ett ökat tillskott av sysselsättningsstillfällen. Sten Svensson har vidare frågat mig om jag är beredd att öka förutsättningarna för markägarnas insyn

*Om restaureringen
av Hornborgasjön*

och medverkan genom att ställa medel till LRF:s förfogande för anlitande av särskild utredningsexpert. Sten Svensson har slutligen frågat vilka åtgärder jag ämnar vidta för att i görligaste mån återställa och bevara Hornborgasjöns roll som unik samlingsplats för tranor i Norden.

Restaureringen av Hornborgasjön är enligt min uppfattning ett av de mest angelägna naturvårdsprojekten i vårt land. Med en beräknad restaureringskostnad på ca 28 milj. kr. är detta också det utan jämförelse hittills största enskilda objektet. Hittills har drygt 6 milj. kr. satsats på utredningar, försöksrestaureringar m. m. Regeringens och berörda myndigheters klara vilja att fullfölja den målsättning för Hornborgasjöns restaurering som lades fast i och med riksdagens beslut 1977 har framgått i olika sammanhang. Medel har anvisats för erforderliga utredningar, för vass- och buskröjning m. m. Som exempel kan jag nämna att regeringen i årets budgetproposition har föreslagit att medel skall anvisas för inköp av nya maskiner för de fortsatta restaurerings- och underhållsarbetena i Hornborgasjön. Med hjälp av dessa maskiner räknar jag med att det pågående arbetet i Hornborgasjön ytterligare skall kunna effektiviseras.

När det gäller utredningsarbetet pågår f. n. de detaljerade mark- och grundundersökningar som erfordras för att en ansökan till vattendomstol skall kunna göras. Detta arbete som är mycket omfattande och tidskrävande beräknas kunna avslutas under hösten 1979 varefter ansökan till vattendomstolen skulle kunna ges in under första halvåret 1980. Under hela utredningsarbetet har, enligt vad jag erfarit, täta kontakter förekommit mellan länsstyrelsen, naturvårdsverket och berörda intressenter. För detta ändamål har länsstyrelsen i Skaraborgs län bildat en samrådsgrupp. Vidare har särskilda möten hållits med de berörda markägarna för diskussion av vallarnas lägen och utformning. Enligt vad jag erfarit kommer naturvårdsverket att i direkta överläggningar med LRF ytterligare diskutera eventuella problem. Jag utgår från att markägarna vid dessa kontakter skall få all erforderlig information för att kunna göra en fullständig bedömning av hur en restaurering kommer att påverka de enskilda fastigheterna. Möjligheterna för markägarna att bevaka sina intressen i samband med behandlingen av restaureringsansökan i vattendomstolen är också enligt min uppfattning väl tillgodosedda enligt bestämmelserna i vattenlagen. Så finns t. ex. möjlighet att på sökandens bekostnad få sakkunnig hjälp i granskningen av förslagen till åtgärder. Jag kan vidare nämna att naturvårdsverket har möjlighet att ställa medel till markägarnas förfogande för expertgranskning i samband med bildande av t. ex. naturreservat.

När det gäller förhållandena för tranorna kring Hornborgasjön vill jag framhålla att en rad olika åtgärder under senare år prövats vid tranornas rastplats. En av de viktigaste frågorna i detta sammanhang är tranornas tillgång till föda. Försök har utförts med odling och utläggning av olika födoslag. Vidare har försök gjorts att genom flerårsavtal med berörda markägare upprätthålla potatisodlingen i området. Genom att öppna ett s. k. naturrum i närheten av tranornas traditionella rastplatser har allmänheten upplysts om Hornborgasjön i allmänhet och om tranorna i synnerhet. Enligt

vad jag erfarit kommer naturvårdsverket att tillsammans med länsstyrelsen arbeta för att mer långsiktiga lösningar kan uppnås beträffande potatisodlingen vid Hornborgasjön. Målsättningen är att skapa näringsunderlag för i första hand så många rastande tranor att de även i framtiden kan utgöra en betydande turistisk sevärdhet.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Svaret är mycket positivt, och det gläder mig att jordbruksministern till stor del beaktat mina synpunkter och förslag.

Som jag inledningsvis angav i interpellationen är betydande värden förknippade med Hornborgasjön och dess restaurering. Det är synnerligen angeläget att riksdagens klart uttalade målsättning till alla delar förverkligas så snart som möjligt. Det hedrar jordbruksministern att han i interpellationssvaret så klart har gett uttryck för sådana ambitioner.

Emellertid är det på en punkt jag finner att jordbruksministern har lämnat ett bristfälligt svar. Jag efterlyste statsrådets åtgärder för att påskynda arbetet och därvid snabbt tillskapa ökade sysselsättningstillfällen. Som jag påpekade i interpellationen har Skaraborgs län en mycket omfattande arbetslöshet. Arbetsmarknadsmyndigheterna har nyligen redovisat att ca 10 000 personer står utanför den reguljära arbetsmarknaden. De nu redovisade arbetslöshets-siffrorna är de högsta någonsin i länet. Min följdfråga till jordbruksministern blir därför: Vilka åtgärder kan regeringen vidta för att tidigarelägga t. ex. förberedande restaureringsåtgärder, för att på så sätt tillskapa ytterligare sysselsättningstillfällen?

Jag har framställt interpellationen bl. a. mot bakgrund av att verksamheten har fördröjts genom svårigheten att skaffa specialmaskiner. Underhållet av redan öppnade ytor har eftersatts genom att befintliga maskiner är nedslitna och enligt yrkesinspektionen inte får användas. Nya maskiner har i årtal fördröjts genom att olika verk inte har kunnat komma överens om vem som skall betala. Denna handlingsförklaring, skriver en av länets tidningar, "kostar stora pengar".

Det är utmärkt att det i årets budget anvisas medel för inköp av nya maskiner. Det framgår vidare att arbetsmarknadsverket skall svara för inköpen. Men det nya budgetåret inleds den 1 juli. Därför är risken stor att årets slätter- och kultiveringsarbeten inte kan genomföras enligt tänkta planer, bl. a. med hänsyn till leveranstiderna för dylika maskiner. Vilken bedömning gör jordbruksministern härvidlag?

Jordbruksministern utgår från att markägarna skall få information i sådan utsträckning att de kan göra en fullständig bedömning av hur en restaurering kommer att påverka de enskilda fastigheterna. Detta uttalande är mycket värdefullt, och jag vill tacka för den utfästelsen. Jordbruksministern nämner vidare att naturvårdsverket har möjlighet att ställa medel till markägarnas

*Om restaureringen
av Hornborgasjön*

förfogande för expertgranskning i samband med bildande av t. ex. naturreservat.

Får jag fråga om jordbruksministern vill medverka till att det i det här fallet ställs medel till LRF:s förfogande för att arvodera en sakkunnig konsult. Det skulle vara värdefullt med ett klart besked på den punkten. En dylik resursinsats skulle förbättra förutsättningarna för markägarna att få insyn på ett tidigare stadium än eljest och därvid också bidra till att projektet kan påskyndas.

När det gäller förhållandena för tranorna vid Hornborgasjön är det värdefullt – som jordbruksministern anger i svaret – att naturvårdsverket tillsammans med länsstyrelsen skall arbeta på en långsiktig lösning beträffande potatisodling. Jag hälsar detta besked med stor tillfredsställelse. Fältstudier runt Hornborgasjön har visat att den föda som tranorna i första hand söker är den spillpotatis som de kan leta upp i fjolårets odlingar. Fram till 1971 hade tranorna säker tillgång till sådan potatis. Man kunde beräkna att mellan 2 000 och 3 000 tranor samlades vid Hornborgasjön varje vårsäsong. Enligt min mening är den bästa lösningen att återuppta en regelrätt *odling* av potatis på ett sätt som skulle motsvara förhållandena före 1971.

Det är mycket angeläget att säkerställa de ekologiska förutsättningarna för trandansen vid Hornborgasjön och att bevara Hornborgasjöns roll som unik samlingsplats för tranor i Norden.

Får jag slutligen understryka två viktiga aspekter på restaureringsarbetet.

Projektet måste syfta till att skydda mesta möjliga odlingsvärd mark. Det är betydelsefullt att denna lågt belägna mark får ett fullgott skydd genom den planerade invallningen. Kan man åstadkomma säkra skyddsvallar förbättras odlingssituationen genom att man fortsättningsvis slipper det översvämningshot som annars hängt över dessa marker. T. ex. högvattnet våren 1977 gjorde stora arealer obrukbara eller mycket sent besådda det året. Riksdagens jordbruksutskott, som hade tillfälle att bese Hornborgasjön vid den angivna tidpunkten, kunde säkert iaktta nämnda förhållanden.

Den andra aspekten som jag vill betona är möjligheterna att utnyttja Hornborgasjön som vattenmagasin. Utmed Flisan, som utgör Hornborgasjöns avlopp, finns ca 15 mindre vattenkraftverk. Utan tvivel kan man anse att de ideella naturvårdsintressena och fallägarintressena kan sammanfalla. Man kan därför se tillvaratagandet av vattenkraften som en viktig åtgärd i sammanhanget. Man har beräknat att den utvunna vattenkraften efter restaurering enligt vattenbyggnadsbyråns plan skulle motsvara 1,2 milj. kr. per år. Kapitaliserar man den beräknade summan, finner man att det skulle vara orimligt att inte tillvarata den tillgången. En sådan åtgärd skulle samtidigt garantera det limnologiska och ornitologiska resultatet.

Jag utgår från, herr talman, att jordbruksministern delar min uppfattning att *många olika faktorer talar för att man på allt sätt skall påskynda det förestående restaureringsarbetet.*

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Nr 108

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om restaureringen
av Hornborgasjön*

Herr talman! När det först gäller de nu mest aktuella insatserna, restaurerings- och underhållsarbetena, nämnde jag i mitt svar att vi i budgetpropositionen ställer medel till förfogande för inköp av nya maskiner.

När det sedan gäller medel för det stora restaureringsarbete som ligger längre fram i tiden sade jag att det pågår mycket omfattande mark- och grundundersökningar, som självfallet måste slutföras för att man därefter skall kunna gå vidare. Det pågår diskussioner mellan naturvårdsverket och arbetsmarknadsstyrelsen angående medel för detta arbete. Det är helt klart att medel kommer att ställas till förfogande för att en restaurering av Hornborgasjön skall komma till stånd.

När det gäller markägarnas möjligheter att bevaka sina intressen redovisade jag en rad möjligheter som redan finns. Jag skall inte upprepa det. Jag menar alltså att markägarna är rätt väl tillgodosedda genom de bestämmelser som redan finns.

När det gäller den stora turistattraktionen, tranorna, är vi helt överens att man bör försöka göra allt för att bevara Hornborgasjön som rastplats för tranorna.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Låt mig först konstatera den enighet som råder om målsättningen att bevara Hornborgasjöns roll som rastplats för tranorna. Det är ett mycket värdefullt uttalande som jordbruksministern har gjort.

När det gäller de maskiner jag har talat om är det viktigt att man får fram dem snabbt. Jag skall citera ur Skaraborgs Läns Annonsblad av den 30 januari i år. Man skriver där bl. a. följande:

”Under åren 1982–84 gäller det att maskinerna går för fullt i Hornborgasjön. 10 kvm vegetation ska plockas bort innan sjön får sitt nya utseende efter restaureringen.

Händer inget på maskinfronten ganska omgående får de ansvariga ta konsekvenserna av sitt agerande, framhåller SLA:s sagesman. Antingen måste fler maskiner köpas in i början av 80-talet för att klara tidsplanerna annars måste hela restaureringsarbetet skjutas upp. Vilken modell som än väljs rör det sig om onödiga utgifter. Allt framkallat av att ingen part hittills tagit sitt ansvar – framför allt det ekonomiska – för projektet.”

Min fråga är: Anser jordbruksministern att det finns möjligheter att genomföra 1979 års slätter- och kultiveringsarbeten på det sätt som är planerat?

Beträffande sysselsättningsaspekten menar jag att jordbruksministern borde kunna samråda med arbetsmarknadsdepartementet. Tillsammans med arbetsmarknadsmyndigheterna borde jordbruksministern kunna åstadkomma åtgärder som snabbt skapar nya sysselsättningstillfällen. Røjning av vass och buskar skall ju ändå ske, och det borde – om viljan finns – vara möjligt att tidigarelägga sådana arbeten.

Slutligen vill jag påminna om den fråga jag ställde inledningsvis: Vill

77

*Om restaureringen
av Hornborgasjön*

jordbruksministern personligen medverka till att LRF får medel till en egen konsult för att få bättre insyn och möjligheter att följa arbetet? Vill jordbruksministern personligen medverka till detta eller inte?

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! På den sista frågan vill jag svara att den ordning som gäller för intressenternas möjligheter att få experthjälp naturligtvis skall tillämpas. Jag är inte beredd att här och nu avge några bestämda löften om att man skall gå utanför den ordningen.

Det är mycket angeläget att de nu aktuella arbetena kan fortgå. Jag hänvisar på nytt till att vi i nästa års budget har anvisat medel för dylika maskiner. Jag förutsätter att man därigenom kan lösa de problem som Sten Svensson talar om.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag utgår ifrån att berörda myndigheter beaktar vad jordbruksministern här har uttalat, nämligen att man i det här speciella fallet skall ordna det så att LRF får den sakkunniga konsult som erfordras för att man bättre skall kunna följa arbetet. Jag tackar för den utfästelse som herr jordbruksministern därmed har gjort.

Beträffande maskinanskaffningen vill jag säga att jag har noterat att medel har anslagits i budgeten. Det är bra att så är fallet. Men poängen med min fråga är: Kommer de nya maskinerna att kunna anskaffas i så god tid att de arbeten som skall göras under innevarande säsong, alltså under 1979, kan genomföras?

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Jag vill gärna säga att den tolkning av mitt uttalande beträffande experthjälp till LRF som Sten Svensson gör inte är riktig. Jag har sagt att man här skall tillämpa de regler som gäller beträffande möjligheterna för intressenterna att få experthjälp. De reglerna skall, menar jag, gälla även i denna fråga.

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Innebär detta uttalande att jordbruksministern anser frågan vara av den vikten att de bestämmelser som gäller – och som jag inte ifrågasätter – skall tillämpas också i det här fallet?

SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Som representant för de socialdemokratiska riksdagsmännen i Skaraborgs län finner jag det intressant att följa den här debatten. Redan på våren 1977, när vi såg att den borgerliga trepartiregeringen i sin första budget icke anslog några pengar till en restaurering av Hornborgasjön, startade socialdemokraterna i Skaraborgs län en kampanj som vi kallade Rädda Hornborgasjön. Vi sade: Gör nu detta innan det är för sent!

Vi lyckades ganska bra i vår kampanj. Efter den socialdemokratiska

motionen ställde ett enhälligt jordbruksutskott upp för en restaurering av Hornborgasjön, och vi fick också en enhällig riksdag att ställa sig bakom vår motion. Därför tycker vi att det är intressant att man nu även från andra partier driver på den här frågan. Tyvärr var intresset inte lika stort tidigare.

Det är bara att beklaga att ett riksdagsbeslut från den 1 juni 1977 icke har blivit verkställt och att såväl den nuvarande regeringen som trepartiregeringen har visat handlingsförlamning. Efter att ha tagit del av dagens debatt hoppas vi att det verkligen blir en restaurering av Hornborgasjön och att det inte enbart är lösa ord som i dag har sagts.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag vill komplettera Sven-Gösta Signells historieskrivning med att påpeka att jag två år före riksdagsbeslutet deltog i ett beslut i Skara kommunfullmäktige, där samtliga partier enades om att göra ett uttalande av den innebörd som Sven-Gösta Signell har gett uttryck för. Vi har sannerligen drivit på den här frågan från moderata samlingspartiet i olika sammanhang. Bl. a. har vi tagit upp de speciellt känsliga markägarfrågorna som har belysts i den här interpellationsdebatten.

SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Jag vill inte anmärka på Sten Svenssons historieskrivning. Den är riktig, om man begränsar sig till 1975. Då var alla över hela Skaraborgs län mer eller mindre eniga om det hela. Men när man kom fram till januari 1977 och det icke fanns något förslag från regeringen, då tog den partipolitiska lojaliteten överhanden, och varken Sten Svenssons parti eller de andra borgerliga partierna visade någon aktivitet. Det var den aktiviteten vi saknade, och därför väckte vi vår motion, som sedan utmynnade i det enhälliga riksdagsbeslutet.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Den här debatten torde ge belägg för att Sven-Gösta Signell, Sten Svensson och jag är rätt överens när det gäller angelägenheten av att arbetet med Hornborgasjöns restaurering förs vidare. De mark- och grundundersökningar som nu pågår och som måste göras för att man skall kunna lämna en ansökan till vattendomstolen bör naturligtvis drivas så snabbt det är möjligt, så att hela arbetet sedan kan gå vidare enligt de regler som gäller. Jag tror alltså att vi är ganska eniga om målsättningen när det gäller Hornborgasjön.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Debatten visar verkligen den enighet som råder om målsättningen i den här frågan. Låt mig bara för Sven-Gösta Signell få påpeka att markägarnas tveksamhet strax innan riksdagen tog principbeslutet visade att de inte hade nåtts av en tillräcklig information. Vi ville då från vår sida se till, att man vidtog snabba åtgärder för att förbättra informationen så att man

fick större förutsättningar att skapa den enighet som alla har efterlyst kring det här viktiga beslutet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om bättre omhändertagande och återanvändning av spillolja

Jordbruksministern ERIC ENLUND erhöll ordet för att besvara *Pär Granstedts* (c) den 8 mars anmälda interpellation, 1978/79:160, och anförde:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig vilka initiativ jag är beredd att ta för att åstadkomma bättre omhändertagande och återanvändning av spillolja.

Såsom framhållits i interpellationen är det viktigt att oljeavfallet omhändertas på ett från miljösynpunkt godtagbart sätt. Därvid bör självfallet den ledande principen vara att avfallet skall återvinnas. För att åstadkomma en från miljö- och hushållningssynpunkter tillfredsställande hantering av oljeavfall och annat miljöfarligt avfall har riksdag och regering år 1975 beslutat att särskilda krav skall gälla beträffande hanteringen av sådant avfall.

Kommunerna skall, såsom anges i interpellationen, ta ansvaret för insamlingen av miljöfarligt avfall. Det förutsattes att detta skulle genomföras över hela landet under en femårsperiod. F. n. har Stockholms, Göteborgs, Ale och Mölndals kommuner tagit på sig detta ansvar.

Beträffande vägtransporter av oljeavfall och annat miljöfarligt avfall gäller att sådana transporter får utföras yrkesmässigt endast av kommun eller av företag som blivit godkända av länsstyrelsen.

Ansvaret för det slutliga omhändertagandet av miljöfarligt avfall vilar på det samhällsägda företaget Svensk Avfallskonvertering AB (SAKAB). Efter tillstånd av regeringen kan också andra företag få behandla miljöfarligt avfall. När det gäller oljeavfall har sådant tillstånd lämnats till flera företag. Enligt vad jag har inhämtat bedöms de samlade resurserna för att behandla oljeavfall vara fullt tillräckliga för att ta hand om det oljeavfall som årligen uppkommer i landet.

För att ta emot oljeavfall och annat miljöfarligt avfall från kommuner och enskilda har SAKAB inrättat regionala mottagningsstationer. F. n. finns sådana stationer i Stockholm, Göteborg, Helsingborg, Kumla och Umeå. I samarbete med annat företag tas oljeavfall också emot vid anläggningar i Malmö, Norrköping och Gävle. En utbyggnad av ytterligare stationer planeras.

Med de nu redovisade åtgärderna har skapats möjligheter till samhällskontroll över alla led i hanteringen av oljeavfall och övrigt miljöfarligt avfall. Den nuvarande situationen är, såsom framgår av vad jag nyss har sagt, inte helt tillfredsställande med hänsyn till att bara ett fåtal kommuner hittills tagit på sig samlingsansvaret för alla slag av miljöfarligt avfall. Jag vill dock framhålla att det beträffande oljeavfall sker en organiserad insamling i ett

flertal kommuner som ännu inte utvidgat sitt renhållningsansvar till miljöfarligt avfall. Dessutom pågår på många håll en planering för att genomföra denna insamlingsuppgift.

Med hänsyn till de resurser som kommunerna numera har och till det miljöansvar som finns hos kommunerna utgår jag från att kommunerna inom den förutsatta femårsperioden som går ut år 1980 kommer att ha utvidgat sitt renhållningsansvar till att omfatta också det miljöfarliga avfallet.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation.

Detta med spillolja är ju ett ganska stort avfallsproblem. Redan 1973 räknade man med att det var fråga om 100 000 kubikmeter per år. Ungefär 20 % av all spillolja tas om hand i dag, och som också framgår av interpellationssvaret är det bara fyra kommuner som har byggt upp sin hantering av spillolja och påtagit sig ansvaret härvidlag. Den femårsperiod som man fattade beslut om 1975 går ut nästa år.

Mot denna bakgrund tycker jag att det man hittills kunnat redovisa av resultat är väldigt magert. Jordbruksministern säger att det inte är helt tillfredsställande, och det får väl betraktas som en förskönande omskrivning av en verklighet som egentligen är mycket otillfredsställande. Det sägs att det pågår på många håll en planering för att genomföra insamlingsuppgiften. Formuleringen är sådan att jag måste dra slutsatsen att det finns en mängd kommuner här i landet där det inte ens pågår någon planering när det gäller att ta på sig uppgiften att omhänderta spilloljan. Det är i så fall betydligt mer anmärkningsvärt än att det på många håll planeras för att man så småningom skall ta på sig uppgiften.

Jag tycker alltså att det är ganska oroväckande att man efter en så pass stor del av femårsperioden kommit så liten bit på väg. Min fråga till jordbruksministern var ju om han planerar några initiativ för att verkligen säkerställa att det här arbetet genomförs och genomförs så snart som möjligt. Tyvärr kan jag inte utläsa ur svaret att jordbruksministern tänker ta några initiativ på området, och det tycker jag är tråkigt.

Vad jag frågar mig är: Hur följer man från statens sida upp kommunernas planering på det här området? Finns det en kartläggning? Vet man på jordbruksdepartementet hur långt kommunerna kommit i sitt förberedelsearbete, så att man därmed kan överblicka att alla kommuner, när femårsperioden gått ut, har täckt in det här? Har man med anledning av det hittills kläna resultat funderat på att inleda överläggningar med Kommunförbundet för att se till att detta genomförs ordentligt? Vad gör naturvårdsenheterna på länsstyrelserna för att följa upp kommunernas planeringsarbete och se till att det finns en fungerande apparat för att kommunerna skall kunna ta om hand all spillolja och sörja för att den återanvänds, när den här femårsperioden nästa år gått ut?

Tisdagen den
20 mars 1979

Om bättre omhändertagande och återanvändning av spillolja

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Pär Granstedt nämner här en siffra som gäller den totala volym spillolja som uppkommer i vårt land. Säkra uppgifter om den totala mängden oljeavfall som årligen uppkommer finns nog inte. Enligt den uppskattning som nyligen gjordes av naturvårdsverket uppkommer totalt 175 000 ton oljeavfall om året. Uppskattningen bygger på uppgifter som framkommit i den begränsade deklarationsomgång om miljöfarligt avfall som naturvårdsverket genomförde 1978.

Enligt naturvårdsverkets bedömning skulle 70 000 ton av den totala mängden oljeavfall omhändertas vid den anläggning där avfallet uppkommer. SAKAB bedömer att drygt 70 000 ton oljeavfall under 1978 tagits emot och behandlats vid anläggningar som har regeringens tillstånd att behandla avfallet.

Om den här uppskattningen av naturvårdsverket är riktig skulle det i för myndigheterna okända anläggningar behandlas oljeavfall av i storleksordningen 30 000 ton om året.

Men det är också ett känt förhållande att oljeavfall används som eldningsolja i många anläggningar där man inte får eller borde bränna sådant avfall. Hur stort det problemet är vet vi inte exakt, dels därför att vi inte vet hur stora mängder som eldas, dels därför att vi inte vet hur pass förorenat oljeavfallet är och i vilken grad reningsutrustning finns vid den anläggning där denna olja eldas. Det torde vara mycket angeläget att här komma till rätta med dessa problem.

När det sedan gäller kommunernas insatser vill jag nämna att det inte finns någon i lag angiven bestämmelse som ålägger kommunerna att senast 1980 ha utvidgat sitt renhållningsmonopol till att omfatta också det miljöfarliga avfallet. I propositionen 1975:32 om återvinning och omhändertagande av avfall uttalade departementschefen som en målsättning att alla kommuner under en femårsperiod borde ha utvidgat sitt renhållningsansvar till det miljöfarliga avfallet. Till denna målsättning anslöt sig utskottet.

Formellt uppkommer skyldighet för kommunerna att uppsamla miljöfarligt avfall först när regeringen beslutar att uppföra vederbörande kommun på bil. 2 till renhållningskungörelsen. Beslut om detta förutsätts alltid ske efter samråd med kommunen. Hittills har besluten också skett efter framställning från vederbörande kommun.

De flesta kommuner får förutsättas ha ambitionen att klara av insamlingen av det miljöfarliga avfallet senast 1980. Det pågår en hel del planerande verksamhet på området. Bl. a. lär flera av Kommunförbundets länsavdelningar arbeta med projekt i vilka förutsätts att kommunerna skall samarbeta i fråga om denna insamlingsuppgift för att så långt det är möjligt kunna lösa den.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Först när det gäller siffrorna: Redan 1973 var det fråga om 100 000 ton. Den uppgiften är hämtad från en departementspromemoria inom jordbruksdepartementet, Ds Jo 1974:10. Den källan framgår också av min interpellation. Antagandet att kvantiteterna ökat väsentligt sedan 1973 gör jag redan i interpellationen. Men det intressanta är kanske inte att grubbla så mycket över vilken som kan vara den exakta siffran utan mera vad man skall göra för att verkligen säkerställa omhändertagandet.

Det är riktigt, som jordbruksministern säger, att det inte finns någon lag som ålägger kommunerna att ha genomfört den här utvidgningen i och med utgången av nästa år. Det gör situationen på sätt och vis mer bekymmersam – när man ser hur litet som hänt hittills. Risken är alltså trots allt ganska stor att många kommuner inte har genomfört detta omhändertagande när 1980 har löpt ut. Vad man därför frågar sig är: Vad gör egentligen regeringen för att på olika sätt stimulera utvecklingen och se till att den målsättning som riksdagen ställde sig bakom 1975 kommer att förverkligas trots att det inte finns någon lag? Jordbruksministerns anförande är litet väl mycket fyllt av formuleringar typen "får förutsättas".

Jag ställde i mitt anförande för en stund sedan några konkreta frågor. Vilken uppföljning har man av vad som händer i kommunerna? Vad vet man egentligen i jordbruksdepartementet om planeringsläget i kommunerna i detta fall? De redovisningar som har gjorts under den här debatten har varit ganska svävande. Vidare frågade jag: Har det förekommit några diskussioner mellan regeringen och Kommunförbundet om hur riksdagens målsättning skall kunna förverkligas? Till sist frågade jag: Vad gör länsstyrelsernas naturvårdsenheter för att på olika sätt stimulera kommunerna att klara av omhändertagandet före utgången av år 1980?

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! I den här frågan liksom i de flesta andra frågor som gäller samarbetet mellan kommunerna och staten tas fortlöpande kontakter. Jag är beredd att fortsätta dem.

Riksdagen har i sitt uttalande 1975 sagt att man förutsätter att kommunerna klarar uppgiften inom en femårsperiod. Det är min förhoppning att kommunerna skall ta på sig den uppgiften. Skulle det visa sig att planeringen går för långsamt kommer vi att ta kontakt med Kommunförbundet för att diskutera hur man skall få en snabbare utveckling för att lösa problemet.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag tackar för den utfästelsen från jordbruksministern. Jag är kanske litet förvånad över att den inte kom redan i interpellationssvaret, eftersom jag just efterlyste någon form av initiativ.

När vi ser vad som har hänt hittills under femårsperioden kan vi konstatera att initiativ kan visa sig vara nödvändiga om riksdagens målsättning något så när skall uppfyllas. Om den här diskussionen har bidragit till att det nu verkligen kommer att hända någonting och att regeringen aktivt går ut för att

Nr 108

Tisdagen den
20 mars 1979

*Om bättre omhän-
dertagande och
återanvändning
av spillolja*

via Kommunförbundet och andra kanaler se till att riksdagens målsättning blir uppfylld har det kanske inte varit helt meningslöst att uppta kammarens tid.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1978/79:94 till skatteutskottet

1978/79:155 till näringsutskottet

1978/79:158 till finansutskottet

§ 13 Andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 21 uppföras närmast efter samma utskotts betänkande nr 26 samt justitieutskottets betänkanden nr 26 och 27 sättas sist.

§ 14 Anmälades och bordlades

Proposition

1978/79:156 om vissa pensionsfrågor, m. m.

§ 15 Anmälades och bordlades

Redogörelse

1978/79:20 Riksdagens förvaltningsstyrelsens redogörelse för 1978 års verksamhet

§ 16 Anmälades och bordlades

Motioner

1978/79:2214 av *Gunnar Oskarson* och *Inger Lindquist*

med anledning av propositionen 1978/79:96 om vissa organisationsfrågor m. m. rörande försvaret

1978/79:2215 av *Gunnar Biörck* i Värmdö

med anledning av propositionen 1978/79:119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning

1978/79:2216 av *Nils Hörberg*

med anledning av propositionen 1978/79:123 om riktlinjer för industripolitiken, m. m.

1978/79:2217 av *Bertil Lidgard m.fl.*

1978/79:2218 av *Ingrid Sundberg* och *Alf Wennerfors*

med anledning av talmanskonferensens skrivelse (förslag 1978/79:15) med överlämnande av betänkande om riksdagens arbetsformer

§ 17 Anmälades och bordlades

Socialutskottets betänkande

1978/79:25 med anledning av i propositionen 1978/79:100 gjorda framställningar inom socialdepartementets verksamhetsområde såvitt gäller socialdepartementet m. m. och internationell samverkan jämte motioner

Jordbruksutskottets betänkande

1978/79:19 med anledning av propositionen 1978/79:85 med förslag till jordförvärvslag, m. m. jämte motioner

Nr 108

Tisdagen den
20 mars 1979

Näringsutskottets betänkande

1978/79:27 med anledning av propositionen 1978/79:100 i vad avser vissa anslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Anmälan av interpellation

§ 18 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 20 mars

1978/79:166 av *Staffan Burenstam Linder* (m) till statsministern om löntagarfonder m. m.:

Sysselsättningen försämras och framtidssatsningarna försvåras genom hotet att kollektiva fackföreningsfonder, s. k. löntagarfonder, kan komma att införas. Detta hot ökar nämligen de risker som nyinvesteringar och företagande är förenade med.

Det principförslag i fondfrågan som socialdemokraterna och LO ställt sig bakom går längre än Meidners. I sin ursprungliga version bestod förslaget att skapa kollektiva fackföreningsfonder av tanken att företagen årligen skulle tvingas avsätta en viss andel – en femtedel – av sin vinst i form av en särskild emission av aktier till en central fond. Nu har den fackliga fondsocialismen givits ytterligare en dimension. För att, som det heter, vidga kapitalbildningen i samhället skulle löneskatterna ökas med förslagsvis tre procentenheter och dessa pengar sätts in i en fackföreningsdominerad, kollektiv fond. Socialdemokraterna och LO har för sin del beslutat att fackliga fonder uppbyggda på båda dessa sätt i princip skall införas.

Av flera skäl ökar dessa fondförslag de risker som företagande och investeringar alltid är förenade med och innebär därmed att många projekt aldrig förverkligas. Det är till att börja med osannolikt att en kraftig ökning av löneskatterna – motsvarande ungefär 2 000 kr. per anställd och år, och lagd ovanpå de 3 000 kr. om året av löneökningstrymnet som socialdemokraterna vill ta genom en "proms" – skulle räknas av på löneutrymnet. I själva verket innebär dessa löneskatter att förhandlingsutrymnet är flerdubbelt överintecknat. På grundval av tidigare erfarenheter räknar man i näringslivet i stället med att dessa löneskattehöjningar skulle utlösa en kostnadsstegring som skulle försämra möjligheterna att konkurrera med utländska tillverkare både på exportmarknaderna och på hemmamarknaderna. Risken för en förnyad kostnadsexplosion minskar investeringsviljan.

Ett tvång att avsätta en viss del av företagsvinsterna till det centrala facket i form av särskilda aktieemissioner innebär att framgångsrika företag övergår i fackföreningsrörelsens ägo och kontroll. En företagare skulle därmed bli av med resultatet av sina ansträngningar, inte bara om han misslyckas utan även om han är framgångsrik. Även detta perspektiv uppfattas självfallet redan i dag som en ökad risk som avskräcker från nya satsningar.

Kapitalfonder, som så småningom skulle dominera hela kapitalmarknaden, och aktiefonder, som skulle innebära att facket blev den dominerande företagsägaren, skulle också skapa en oerhörd maktkoncentration. Bortsett från de politiska problemen med en sådan facklig maktkoncentration skulle denna också innebära att marknadsekonomin förstördes. Denna bygger nämligen på konkurrens och decentraliserade beslut. Svårigheten eller omöjligheten för mindre företag som till äventyrs inte skulle övergå i fackets ägo att under sådana villkor bedriva verksamhet, uppfattas även den som ett avskräckande hot.

På sitt landsmöte i höstas har även folkpartiet för sin del beslutat att löneskatterna bör höjas och medlen tillföras särskilda fonder för att, som man menar, därmed bidra till kapitalbildningen. Vidare bör man överväga, menar folkpartiet, att framgångsrika företag åläggs att avsätta en del av vad man kallar för "övervinster" till löntagarfonder.

Dessa ställningstaganden kan också, även om de är mindre långtgående än socialdemokraternas, ha en avskräckande verkan på nyinvesteringar. En höjning av löneskatterna skulle sannolikt få destabiliserande verkningar på samhällsekonomin, även om systemet mera ges karaktären av tvångssparande genom att andelarna skulle bli individuella. Hotet att verkligt framgångsrika företag skall avsätta en del av sina vinster till fonder innebär en minskad lust hos företag som tror sig ha möjlighet att bli framgångsrika att också försöka bli det. Även om det i folkpartiets modell inte är fråga om en tvångsemision av aktier utan om en extra skatt på vinster, och även om man tänker sig individuella andelar i fonderna, innebär en skatteskärpning just på de bra företagen att de blir sämre.

Man skall inte förstöra ett ekonomiskt system om man inte har något annat att sätta i stället. Eller som Metall-juristen Sören Mannheimer på socialdemokraternas partikongress uttryckte denna självklarhet: "Om vi tar bort kapitalismens drivkrafter, kollapsar blandekonomin om vi inte ersätter dessa med nya . . ."

Men något alternativ har man inte. Meidners förslag som LO gjorde till sitt vågade socialdemokraterna inte föra fram i valet 1976. Det konkreta förslag som socialdemokraterna och LO i en arbetsgrupp utarbetade förra året vågade socialdemokraterna vid sin partikongress inte stå fast vid. I stället ställde man sig på nytt bakom fondsocialismens idé i princip. Från riksdagsarbetet och debatten efter partikongressen är det alldeles uppenbart att socialdemokraterna tror så litet på sina förslag att man inte kan diskutera sitt alternativ i några konkreta termer.

Man hänvisar i stället till löntagarfondsutredningens arbete under Hjalmar Mehrs ledning. Men denna utredning är inne på sitt femte år och har inte

kommit någon vart. Den mal på tomgång fram vissa rapporter i tekniska frågor och fungerar i övrigt som en instans att hänvisa till för att slippa prestigeförlusten och fördröja beskedet att fondsocialismen borde avföras från den politiska dagordningen. Trots att utredningen har i uppdrag att i en första etapp redovisa ett betänkande som beskriver tänkbara modeller har fondsocialismens förespråkare i utredningen ännu inte vågat eller velat ge sig in på detta arbete. Med hänsyn till kongressbesluten måste dock förfarandet i utredningen vara valtaktiskt betingat.

Men allt detta innebär att man på ett oansvarigt sätt försämrar sysselsättningen och den ekonomiska utvecklingen i landet. Man får ej bortse från att redan hotet om fondsocialism innebär en försämring av det nuvarande ekonomiska systemets sätt att fungera. I ett långsiktigt tänkande – och företagande kräver långsiktighet till skillnad från vad en del politiker tycks tro – måste olika risker vägas in, och fondsocialismen är en stor risk.

Välståndet i vårt land har byggts upp inom ramen för en ekonomi grundad på enskilt ägande, privat initiativ och företagande. Man bör värna om detta system som också är en förutsättning för demokrati och personlig frihet. Hållfastheten i det nuvarande systemet kan utvecklas genom att man befrämjar ett spritt enskilt ägande. Detta bör omfatta ett spritt enskilt aktieägande. Det skattefondssparande som trepartiregeringen införde utgör ett viktigt steg i den riktningen. Detta sparande får en vidgad dragningskraft om löntagarfondshotet avskaffas.

Ett antal företag har på frivillig väg infört system som innebär att de anställda på individuell grund kan bli ägare till aktier. Sådana frivilliga system försvåras f. n. av bl. a. olika skattelagar. Tyvärr ingår inte i löntagarfundsutredningens uppdrag att framlägga förslag om hur dessa lagar skulle kunna ändras för att bidra till ett sådant spritt, individuellt ägande.

Mot bakgrund av vad jag anfört och mot bakgrund av den utomordentliga betydelse för vårt lands ekonomiska och politiska liv som dessa avgöranden har, vill jag till statsministern ställa följande frågor:

Delar statsministern uppfattningen att redan det hot som olika fondsocialistiska förslag utgör försvårar en ökning av produktiv sysselsättning och investeringar?

Anser statsministern att, om man verkligen införde en extra skatt på framgångsrika företag i form av "övervinstdelning" och en kraftig höjning av löneskatterna, detta skulle stimulera investeringar och sysselsättning?

Kommer regeringen att vidga löntagarfundsutredningens arbete till att omfatta även en granskning av hur frivilliga system som underlättar ett individuellt meddeläggande bland de anställda kan genomföras på bättre villkor än nu är fallet?

Tisdagen den
20 mars 1979

*Meddelande om
frågor*

§ 19 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 19 mars

1978/79:444 av *Gunnar Biörck* i Värmdö (m) till justitieministern om principerna för tillsättning av läkartjänst:

Enligt uppgift i Läkartidningen nr 10 1979 har ett landsting beslutat att principiellt ge läkare med svagare meriter företräde till vissa tjänster framför läkare med bättre meriter.

Har justitieministern några synpunkter på detta förfarande med hänsyn till grundlagens bestämmelser om förtjänst och skicklighet?

den 20 mars

1978/79:445 av *Gertrud Sigurdson* (s) till justitieministern om rutinerna vid förvaring och förstöring av beslagtagna narkotika:

Mot bakgrund av händelsen med den "försvunna" narkotikan hos polisen i Huddinge vill jag fråga justitieministern:

1. Anser justitieministern att nuvarande rutiner för förvaring och förstöring av beslagtagna narkotika är tillfredsställande?
2. Om inte, avser justitieministern att ta några initiativ för att förbättra rutinerna?

§ 20 Kammaren åtskildes kl. 17.29.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert